

100 Edebi Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

Cumhuriyetin İlanının 100. Yılı Anısına 1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı

Aralık 2023

Atf/Citation: Yıldırım, N. (2023). "Çınaraltı Dergisinde Yayımlanan Türkçe ile İlgili Yazılar Üzerine Bir Değerlendirme". *Edebi Eleştiri Dergisi*. Cumhuriyetin İlanının 100. Yılı Anısına 1923'ten 2023'e Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 285-306.

Nilüfer YILDIRIM*

Çınaraltı Dergisinde Yayımlanan Türkçe ile İlgili Yazılar Üzerine Bir Değerlendirme**

An Evaluation of Articles on Turkish Published in Çınaraltı Magazine

ÖZ

Belli zaman aralıklarıyla yayımlanan, çıkarılış amacına uygun yazıların yer aldığı dergiler, toplumun gelişmesine katkıda bulunan, insanları çeşitli konulardan haberdar eden süreli yayınlardır. Türk basın tarihinde halka yol göstermek, onları yurttan ve dünyada olanlar hakkında bilgilendirmek için yayın hayatına başlamış önemli dergiler bulunmaktadır. Bu dergilerden biri de II. Dünya Savaşı yıllarında yayımlanan, haftalık Türkçü fikir ve sanat dergisi olan *Çınaraltı*'dir. Geniş yazar kadrosuna sahip olan bu dergi, İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik" düşüncesini ana hareket noktası olarak kabul etmiştir. Tarih, edebiyat, ekonomi ve sanatla ilgili yazıların yayımlandığı *Çınaraltı* dergisinde Türkçe ile ilgili yazılar da bulunmaktadır. Dil inkılabı, Türkçenin zenginliği, şekil yapısı, yazı ve konuşma dili, ortak kültür dili gibi temel konuların ele alındığı bu yazılar; o dönemde Türk diline yönelik olarak yapılan çalışmaları, yürütülen faaliyetleri, aydınların dil inkılabına bakış açısını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Makalede 1941-1944 yılları arasında 146 sayı olarak çıkan *Çınaraltı* dergisinde yayımlanmış Türkçe ile ilgili yazılar üzerinde durulacaktır. Yazılar konularına göre sınıflandırılacak ve ilgili başlıklar altında açıklanacaktır. Bu yazılardan hareketle dönemin aydınlarının dille ilgili düşünceleri, yaptıkları çalışmalar, savundukları ve karşı oldukları fikirler ile dil inkılabının işleyiş süreci hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Çınaraltı Dergisi, Dil ve Kültür, Dilde Sadeleşme, Dil İnkılabı.

ABSTRACT

The magazines published at certain intervals which contains articles suitable for its purpose of publication, are periodicals that contribute to the development of society and inform people about various subjects. There are important magazines that started publishing to guide the public for informing about what is happening at home and in the World in the history of Turkish press. One of these magazines is *Çınaraltı* which is a Turkist intellectual and art magazine published during World war II. This magazine, which has a large staff of writers has accepted Ismail Gaspıralı's idea of "Unity in language, idea and work" as its main starting point. There are also articles about Turkish in *Çınaraltı* magazine where articles on history literature, economy and art. These articles discuss basic issues such as the language revolution, the richness of Turkish and its morphological structure, written spoken and common cultural language and has a great importance because of showing the studies and activities carried out on the Turkish language at that time and perspective of the intellectuals on the language revolution. This study will focus on the articles about Turkish language in *Çınaraltı* magazine published in 146 issues between 1941 and 1944. Articles will be classified according to their subjects and explained under relevant titles. Based on these articles, information about the period regarding language, their Works, the ideas they defended and opposed and the process of the language revolution will be given.

Keywords: Turkish, Çınaraltı Magazine, Culture and Language, Simplification in Language, Language Revolution.

* Dr. Öğr. Üyesi, Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, niluferyildirim2003@gmail.com

** [Araştırma Makalesi] Geliş Tarihi: 01.12.2023.11.2023 Kabul Tarihi: 21.12.2023 Yayın Tarihi: 31.12.2023 DOI: 10.31465/eeder.1398971

Giriş

Basın hayatının önemli yayın organlarından biri olan dergi “Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayını; bülten, mecmua” (Türkçe Sözlük, 2023: 975) şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumun aydınlatılmasına, bilgilendirilmesine, belli konulardan haberdar edilmesine aracı olan dergiler, bu işlevleri bakımından insan ve kültür hayatında önemli bir yere sahiptir. “Mecmuaların süreli yayın organları olarak aydının dili, halkın ise gözü kulağı olma misyonları söz konusudur.” (Durmuş, 2013: 101). Dergiler; yayımlandıkları dönemin basın, kültür, ekonomi, siyaset, moda, insan ilişkileri gibi çok ve çeşitli konularına ışık tutarlar, sosyal hayata dair bilgiler içerirler. Sadece yurt içindeki olay ve gelişmeleri değil yurt dışında yaşanan önemli gelişmeleri de duyururlar. Dergileri önemli kılan hususlardan biri de farklı bakış açısına, düşünce dünyasına, bilgi birikimine ve kültür düzeyine sahip kişilerden oluşan yazar kadrosudur.

Türk basın tarihinde birbirinden farklı konuları içeren, farklı dönemlerde yayın hayatına başlayan çeşitli dergiler yayımlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra dergicilik faaliyetlerinin arttığı görülmektedir. Makaleye konu olan *Çınaraltı* dergisiyle aynı dönemlerde çıkan dergiler de bulunmaktadır. Farklı ideoloji, görüş ve bakış açısına sahip yazarlardan oluşan bu dergiler; edebiyat, fikir, sanat, tarih gibi konularda yayımladıkları yazılarla toplumu aydınlatmayı gaye edinmişlerdir. *Adımlar* (1943-1944), *Bağ* (1941-1943), *Bozkurt* (1939-1942), *Büyük Doğu* (1943-1955), *Çığır* (1933-1948), *Dünya* (1941-1944), *Fikirler* (1927-1950), *İnsan* (1938-1943), *Hamle* (Ağustos 1940-Aralık 1940), *Hareket* (1939-1979), *Millet* (1942-1944), *Orkun* (1933-1944), *Ses* (1939-1948), *Tanrıdağ* (Mayıs 1942-Eylül 1942), *Ülkü* (1933-1949), *Varlık* (1933-), *Yeni Adam* (1934-1978), *Yücel* (1935-1956), *Yürüyüş* (1941-1944) gibi dergiler *Çınaraltı*'nin yayın hayatında olduğu yıllarda yayımlanmış olan kültür, sanat ve edebiyat dergileridir.

Cumhuriyet dönemi dergicilik tarihinin en önemli dergilerinden biri de 1941-1944 yılları arasında çıkan ve İsmail Gaspıralı'nın “Dilde, fikirde, işte birlik” düşüncesiyle hareket eden *Çınaraltı* dergisidir. Derginin yayın hayatı üç dönem hâlinde incelenebilir. İlk dönem 9 Ağustos 1941 ile 15 Ağustos 1944, ikinci dönem 26 Ağustos 1944 ile 16 Eylül 1944 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Son dönem ise 17 Mart 1948-9 Haziran 1948 tarihleri arasındaki zamandır (Aslan, 2023: 109). Dergi, 26 Ağustos 1944-16 Eylül 1944 tarihleri arasında gazete görünümünü almıştır (Yetiş, 1993: 302). İlk 146 sayısı Cumhuriyet Matbaası'nda, 1944'te çıkan 4 sayısı Şaka Matbaası'nda basılmıştır (Hacısalıhoğlu ve Kaynar, e-kaynak). Tarihlerden de anlaşılacağı üzere derginin en yoğun olarak çıktığı ve etkili olduğu dönem 1941-1944 yılları arasındaki üç yıllık zaman dilimidir. 146 sayısı yayımlanan dergi, dört yıl kapalı kalmış, 1948'de tekrar yayın hayatına başlamış ancak on bir sayının yayımlandığı bu süreç uzun soluklu olmamıştır.

Derginin adının *Çınaraltı* olmasında Ziya Gökalp'in *Küçük Mecmua*'da yayımladığı “Çınaraltı” adlı makalesi etkili olmuştur. Gökalp, bu makalesinde Türk kültürü ve medeniyetini genel hatlarıyla ele alıp değerlendirmiştir. *Çınaraltı* ismi, Ziya Gökalp'in yazısının içeriğinden de anlaşılacağı üzere “kültürel milliyetçiliği” sembolize etmektedir. Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç, dönemin diğer Türkçü dergileriyle içerik ve kalite itibarıyla farklılık gösteren dergilerine, kültürel milliyetçilik anlayışlarını yansıtan bu sembolü isim olarak vermeyi uygun bulmuşlardır (Tonga, 2004: 29). Eski Türk inanışlarında ve Türk kültür tarihinde önemli bir yeri olan çınar ağacı; heybeti, gücü, devamlılığı, ebediyeti simgeleyen anlamlarıyla ön plana çıkmıştır. Derginin adının çınar ağacıyla sembolize edilmesi bu bakımdan da dikkate değerdir.

Çınaraltı'nın ilk yazı işleri müdürü aynı zamanda derginin imtiyaz sahibi ve başyazarı Orhan Seyfi Orhon'dur. Derginin son döneminde bu görevleri Yusuf Ziya Ortaç üstlenmiştir. *Çınaraltı* dergisinin yazar kadrosu oldukça zengindir. Ali Canip Yöntem, Behçet Kemal Çağlar, Besim Atalay, Edip Ayel, Emin Ülgener, Enver Behnan Şapolyo, Hakkı Akansel, Halide Nusret Zorlutuna, Hüseyin Namık Orkun, Hüseyin Nihal Atsız, Kadri Gökalp, Mithat Cemal Kuntay, Nebil Buharalı, Orhan Seyfi Orhon, Peyami Safa, Rıza Yalgın, Şemsettin Kutlu, Şükufe Nihal, Yusuf Ziya Ortaç, Zeki Ömer Defne yazar kadrosundaki isimlerden bazılarıdır.

Çınaraltı dergisinin “ideali”ni derginin ilk sayısının ilk sayfasında Orhan Seyfi Orhon “İdeal” başlıklı yazısında şöyle anlatmaktadır: “Eksiğimiz içimizdeki büyük ve mukaddes bir yangını tutuşturacak bir ideal yoktuğudur. İstikbale karşı iştahımızı arttıracak, enerjimizi çoğaltacak, bizi hodgâmlıktan, rahatseverlikten, bugüne baş eğmeden kurtaracak cesur, atılğ(g)an hararetili, dinamik yapacak bir ideal.” (Orhon, 1941a: 1). Belirlenen ideale ulaşmak için çıkılan yolda millî benliğe ulaşılması ve buna bağlı olarak Türkçülük fikrinin en üst seviyeye çıkarılması hedeflenmiştir. Derginin, kendisini “Haftalık Türkçü Fikir ve Sanat Mecmuası” olarak tanıtmaması da bu idealin özetidir.

Yayın hayatına Türkçü bir dergi hüviyetiyle başlayan *Çınaraltı*, sonraki yıllarda siyasi iktidarın Türkçüler üzerindeki baskılarını artırması sebebiyle zaman zaman tarafsız bir dergi olarak çıkarılmıştır. Hatta 1944 yılının Mayıs ayında dergide magazin konulu yazılar yayımlanmış ancak buna rağmen *Çınaraltı*, ilk çıktığı zamanlardaki Türkçü düşünce ve sanat dergisi özelliğini korumuştur (Yetiş, 1993: 302). Bu bilgiden hareketle, derginin baskılara rağmen çizgisinden genel itibarıyla ödün vermediği sonucuna ulaşılmaktadır.

Çınaraltı dergisinin temel amacı “Milliyetçilik fikrini Türk insanına tanıtmak ve benimsetmek, bu ideolojinin alt disiplinlerini felsefi boyutlarda işleyerek halka öğretmektir.” (Durmuş, 2013: 98). Türkçülük düşüncesi etrafında halkı eğitmek amacıyla yola çıkan dergide edebiyat, sanat, müzik, Türk dili, tarih ticaret, el sanatları, folklor, milliyetçilik, Türkçülük gibi çeşitli konularda kaleme alınan makalelerin dışında şiir ve öykü türünde yazılmış edebî metinlere de yer verilmiştir. Türk'ün dili, tarihi, edebiyatı yazılı ve sözlü kültür ürünleri, coğrafyası, sembol kahramanları dergideki makalelerin temelini oluşturur. Türk milliyetçiliğinin öğretilmesi ve benimsetilmesi gayesine ulaşmanın yolu Türk milletinin kendisiyle ilgili bilgilere vakıf olmasından geçmektedir. Bu yönüyle *Çınaraltı* çıkarıldığı dönemde önemli bir görev üstlenmiştir.

Derginin hedef kitlesi gençliktir. Türk gencini Sovyet kaynaklı ideolojilerden uzak tutmak, bu ideolojilerin dayatmalarına karşı korumak *Çınaraltı* yazar kadrosunun en önemli amaçlarındandır. Dergide gençlere yönelik olarak yazılan eğitim, aile, ahlak, Batı medeniyeti gibi önemli konuları içeren yazılar Peyami Safa, Yusuf Ziya, H. E. Erkilet, M. H. Akansel gibi yazarların kaleminden çıkmıştır (Durmuş, 2013: 102).

Dergiler toplumdaki fikir, sanat, edebiyat hayatındaki gelişmeleri aktaran, ele aldıkları konular hakkında okura bilgi vermek suretiyle halkı bilinçlendiren, belli fikirler etrafında bütünleşmeyi sağlayan önemli kaynaklardır. Bu nedenle dergiler üzerine yapılacak olan bilimsel çalışmalar, yayımlandıkları dönemin siyasi ve edebî konuları başta olmak üzere çeşitli konulardaki gelişmelerden haberdar olunmasına; yazarların, şairlerin, siyasetçilerin, sanatçıların düşünce dünyasına ayna tutulmasına olanak sağlayacaktır. *Çınaraltı* dergisi de 1941-1944 yılları arasında Türkçülük fikrini benimseyen, her türlü siyasi, sanatsal ve edebî eylemi bu fikir ışığında yapmayı hedefleyen, Türkçülük düşüncesini toplumun her tabakasına yaymayı amaçlayan bir yayın organı

olarak o dönemdeki tartışmalara ışık tutmaktadır. Derginin makaleleri arasında dil konulu olanlar da bulunmakta, bu yazılar dönemin aydınlarının dille ilgili çeşitli konulardaki düşüncelerini içermektedir.

1.Çınaraltı Dergisinde Yayımlanan Türkçe ile İlgili Yazılar

Cumhuriyet dönemi dergilerinde Türkçeyi çeşitli yönleriyle mercek altına alan çok sayıda makale yayımlanmıştır. Bu makalelerin yazılış amaçları arasında Türkçe ile ilgili gelişmeleri aktarmak, dil inkılabının seyrini bildirmek ve inkılabın tam anlamıyla başarıya ulaşabilmesi için atılması gereken adımları sıralamak, yapılan/yapılacak olan uygulamaların Türkçeye katkılarını örneklerle açıklamak, yanlış uygulamaların Türkçeye vereceği zararları anlatmak, millî benliğin oluşmasında dilin önemine dikkat çekmek, Türkçenin sadeleştirilmesi için yapılması gerekenleri belirtmek sayılabilir. Sıralanan amaçlar doğrultusunda yazılar yayımlayan dergiler, Türkçeye azımsanmayacak derecede yardım etmişler, yazar kadrolarının da desteğiyle dil konusuna dikkat çekmişlerdir. Böylece ileri sürülen fikirler uygulamaya koyulmuş, Türkçenin layık olduğu yere taşınması için somut adımlar atılmış, devlet kurum ve kuruluşları tarafından dil konusuna öncelik verilmiş, halk bilinçlendirilmiştir.

Çınaraltı dergisinde yayımlanan yazıların bir kısmı da Türkçe ile ilgili konuları içermektedir. Bu makalelerde Türkçe farklı yönleriyle anlatılmış; Türkçenin yapısı, özellikleri, zenginliği, eskiliği üzerinde durulmuştur. Yazı dili, konuşma dili, ortak kültür dili ile ilgili düşünceler, öneriler açıklanmıştır. Dil inkılabı çerçevesinde yürütülen faaliyetlerden bahsedilmiş, Türkçeyi öğretmek amacıyla yazılan kitapların değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca yazılar aracılığıyla o dönemdeki dilde sadeleşme tartışmaları okurun bilgisine sunulmuştur.

Dil birliğinin Türkçülük programının ilk aşaması olduğu kabul edilmiş ve dergide yayımlanan pek çok makalede dil ve kültür birliğinin sağlanmasıyla iş birliğinin oluşacağı savunulmuştur (Tonga, 2012: 6). Fikir ve iş birliğinin sağlanabilmesi için ön şart dilde birliğin sağlanmasıdır. Bunun farkında olan *Çınaraltı* aydınları dil konusunu öncelemişler, dergide dille ilgili çeşitli konularda makaleler kaleme almışlar böylece dönemin dil çalışmalarını ve dille ilgili çalışmalara yönelik bakış açılarını yansıtan bir panorama çizmişlerdir.

Dergide Türkçeyi çeşitli yönleriyle ele alan 48 yazı yayımlanmıştır. *Çınaraltı*'nda Türkçeye ilgili en çok yazı yazan aydınlar 9 makaleyle Ali Canip Yöntem, 7 makaleyle Besim Atalay'dır. Ali Canip Yöntem ve Besim Atalay'ın dışında yazılarının eksenine Türkçeyi koyan diğer yazarlar şunlardır: B. (1 yazı), Emin Âli Çavlı (1 yazı), Fuat Köseraif (6 yazı), H. E. Erkilet (2 yazı), Hüseyin Namık Orkun (2 yazı), Hüseyin Nihal Atsız (3 yazı), İsmet Kür (2 yazı), M. Nermi (2 yazı), Mithat Cemal Kuntay (1 yazı), Nebil Buharalı (4 yazı), Orhan Seyfi Orhon (4 yazı), Peyami Safa (1 yazı). Dergide Türkçeyi konu alan üç yazının yazarı belirtilmemiştir. *Çınaraltı* dergisinde Türkçeye ilgili yayımlanan makaleler, konularına göre şöyle sınıflandırılabilir:

1.1. Dil Bilgisi ile İlgili Yazılar

Çınaraltı dergisinde dil bilgisi konulu yazıların temelini; kök ve ekler, harfi tarif, nisbet î'si içerikli yazılar oluşturmaktadır.

Emin Âli Çavlı "Türkçede Harfi Tarif Vardır!" başlıklı yazısında genellikle Türkçede harfi tarifi olmadığını ve bunun da bir meziyet olarak kabul edildiğini söyleyerek konuya açıklık getirmektedir. Ona göre Türkçede harfi tarif yoksa bu durum, dilin bir özelliği değil bir kusurudur çünkü harfi tarifi şekli değil anlamı ilgilendiren bir işlevi vardır. Harfi tarifi erillik ve dişilik görevi ile ilgisi yoktur. Türkçede harfi tarifi olup olmadığını araştırmak için başka dillerde bu

kavramın tanımını bulup görevini belirlemek yani karşılaştırmak gerekir. Harfi tarif, ismin yanına gelerek onun belirli, belirsiz anlam özelliklerini karşılayan bir kelimedir. Eğer Türkçede bu özellikleri içine alan bir kelime bulunursa harfi tarif var demektir. Türkçe, bu kavramları en güzel şekilde ifade eder ve dilimizde harfi tarifi görevini eksiksiz şekilde yapar. Yazar bu düşüncelerini verdiği örneklerle desteklemektedir (Çavlı, 1941: 5). Türkçede harfi tarifi anlam alanını karşılayan herhangi bir ek ya da sözcüğün bulunması, yazarın haklılığını göstermektedir.

Çınaraltı dergisinin 2. sayısında “Meseleler” ana başlığı, “Gramer Meselesi” alt başlığıyla yayımlanan makalenin yazarı B. olarak belirtilmiştir. Yazı, “Ana Hatlar(ı)ile Türk Grameri” adlı kitabın değerlendirilmesi üzerinedir. Kitabın alana bir yenilik getirmediği, kitapta yer alan bazı ifadelerde Arapça ibarelerin yanına Latince karşılıklarının parantez içinde gösterilmek suretiyle aşırıya gidildiği ve bunun gereksiz bir çaba olduğu, tanımlarda karışıklık ve karmaşa bulunduğu, basit bir tanımın belirsiz bir hâle getirildiği belirtilmektedir. Cümle konusunun içinden çıkılmaz bir şekilde aktarıldığı, kitabın 20 sayfalık bölümünü oluşturan fonetik konusuna hiç gerek olmadığı söylenmektedir. Kitaba yönelik tek olumlu eleştiri, gramerde diğer kitaplara oranla okuru sınırlendirecek uydurma tabirlerin bulunmaması olduğunun altı çizilmekte, her şeye rağmen bu çalışmanın da bir aşama olduğu dile getirilerek kitabın yazarı Tahsin Banguoğlu’na teşekkür edilmektedir (B., 1941: 11). Kitap tanıtım yazıları okura hem kitapla ilgili bilgi vermekte hem de kitabın önemine yönelik değerlendirmeleri içermektedir. Yazarı belirtilmemiş olan yazıda ilgili kitap eleştirilmiştir. Bu eleştiriler yazarın dille ilgili düşüncelerini içermesi bakımından önemlidir. Dil bilgisiyle ilgili kitaplar daha sade ve anlaşılır şekilde yazılmalı, terimlerin mümkün olduğu kadar Türkçe karşılıkları kullanılmalıdır.

1.1.1. Eklerle İlgili Yazılar

Türkçenin dil bilgisi konularını kapsayan yazıların büyük bir bölümünü ekler ile ilgili olanlar oluşturmaktadır. Ekleri konu alan yazıların çoğu da Fuat Köseraif’e aittir. Fuat Köseraif “Çe-Ça Eşitlik Eki midir?” adlı yazısının girişinde Ahmet Cevat Emre ile Avni Başman’ın Türkçede dişilik kavramı üzerindeki tartışmalarından bahsetmektedir. Eklerin de kökler gibi birtakım dillerde ortak olduğunu söyleyen yazar, +ça/+çe ekinin de bu tür bir ek olduğunu belirterek, Farsçada bu ekin küçültme işleviyle kullanıldığını, Türkçede ise farklı anlamları verecek şekilde kabul gördüğünü anlatmaktadır. +ça/+çe ekinin Türkçede dişilik kavramını ifade etmek için kullanılmaya çalışıldığını ancak dili kullananların bunu yayımlamaya gerek görmediklerini vurgulayarak ekin dişilik kavramını içermediği fikrine varmaktadır (Köseraif, 1941a: 11). Bu durum aynı ekin, farklı işlevlerle kullanılması durumuna dikkat çekmektedir. Türkçe, kelimelerde eril ve dişil özelliğinin bulunmadığı bir dildir. Dolayısıyla yazıya konu olan ek, yazarın da dediği gibi Türkçede dişilik anlamını vermemektedir.

Fuat Köseraif eklerle ilgili bir başka yazısında nisbet î’sinin yerine kullanılabilecek bir ek aramaktadır. “Sel, Sal-El, Al: Nisbet (î)sinin Yerini Tutar mı?” adlı yazısında halk diline yerleştirilmeye çalışılan ve Türkçe kelimelere de getirilmeye başlanan nisbet î’sinin yerine -Al, -sAl eklerinin ve bu eklerin varyantlarının kullanılması gerektiğini öne sürmektedir. Türkçe olarak kabul edilmeyen bu eklerin Türkçe olduğunu iddia etmekte ancak buna rağmen nisbet î’sinin yerine kullanılmasının uygun bulunmadığını belirtmektedir. Yazara göre -al, -el, -sal, -sel ektir, ek ile takı ise aynı şey değildir. Nisbet î’sinin yerine kullanılacak olan şeklin ek değil kelimenin anlamını değiştirmeyen, onu yöneltip çekimleyen bir takı olması gerekir. Bu eklerin bazı durumlarda nisbet î’sinin işleviyle kullanılması tesadüfidir (Köseraif, 1941b: 6). Yazar, *Çınaraltı* dergisinin bir sonraki sayısında yayımladığı “Türkçenin Nisbet (î)si Yerine Ne

Konabilir?” makalesinde de aynı konu üzerinde durmaktadır. Daha önceki yazısında kullanımını teklif ettiği -al, -el, -sal, -sel eklerinin nisbet î'si ile soyca denk olmadığını söylemektedir. Osmanlı Türkçesinde çok yaygın olarak kullanılan ancak Türkçenin yapısına yabancı bir dil öbeğinden aktarılan nisbet î'sinin yerine bu kez de -si ekini önermekte ve konuyla ilgili örnekler vermektedir (Köseraif, 1941c: 12).

Çınaraltı dergisinde çokluk ekleriyle ilgili iki yazı bulunmaktadır. Bu yazıların ilki Fuat Köseraif'in yazdığı “Türkçemizde Çoğul (Cemi)”, diğeri Hüseyin Namık Orkun'un kaleme aldığı “Eski Türkçede Cemi' Eki” başlıklı makalelerdir. Her iki yazıda da Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanılan çokluk ek ve şekillerinden bahsedilmektedir. Köseraif, tarihî süreçte kelimelerin +z ve +ş ekleriyle çoğul duruma getirilmeye çalışıldığını ancak sonra bundan vazgeçilip bu eklerle farklı anlamlar veren işlevler yüklendiğini ifade etmektedir (Köseraif, 1941d: 16). Hüseyin Namık Orkun ise Eski Türkçede +IAr, +t, +z, +An ekleriyle çokluk anlamının sağlandığını söylemektedir (Orkun, 1942a: 7). Köseraif, Türkçenin ilk dönemlerinde kullanılan çokluk ekleri aracılığıyla kelimelerin çoğul duruma getirilmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Hâlbuki bu durum dilin doğal yapısından ve herhangi bir varlığı sayı olarak çoğaltmanın gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Eski Türkçe döneminde kullanılan ve çokluk anlamı veren +IAr eki dışındaki ekler, bugün bazı kelimelerde kalıplaşmış ve ek olma özelliğini yitirmiştir.

“Eklerimize Dair Bir İki Söz” başlıklı yazı da Fuat Köseraif'e aittir. Yazar, dilimizin ek yönünden Avrupa dillerinden daha zengin olduğunu buna karşın gramer bilginimizin Türkçeyi, Avrupa dillerindeki üretkenliğe ulaştıramadığımız konusundaki üzüntüsünü dile getirmektedir. Ona göre eklerle ilgili yapılması gerekenler halk ağzından, eski ve yeni yazı dilinden ekleri toplamak, isim, sıfat, fiil vb. türlerin her birinden en yararlı ve gerekli olanlarını almak, yüksek kültürlü bir dilin ihtiyacı olan söz çeşitlerini çizelgeyle ortaya koymaktır (Köseraif, 1942b: 13). Yazarın bu düşünceleri, Türkçenin sadeleştirilmesine eklerin de tabi tutulması gerektiği gerçeğine dikkat çekmesi bakımından olumludur.

Hüseyin Nihal Atsız'ın derginin 38. sayısında yayımlanan “Türk Dilinde Ekler ve Kökler” başlığını taşıyan yazısı da dönemin dil tartışmalarını ve yazarın konuya bakış açısını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Atsız yazısında Besim Atalay'ın 380 sayfalık “Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme” adlı eserini mercek altına almaktadır. Atsız; Atalay'ın, eserinde Türkçede yüzlerce ek olduğundan söz ettiği düşüncesinden hareketle Türkçenin zengin bir dil olup olmadığını sorgulamaktadır. Dönemin dil tartışmalarının temelinde bu sorunun yattığının altını çizmektedir. Bazı dilcilerin ölü ek ve kelimelerin yeniden işler duruma gelebileceğini bu nedenle başka dillerden kelime alınması gerektiği fikrini savunduklarını, bir kısım dilcinin ise eski kelimelerin tekrar kullanılmak suretiyle diriltilebileceğini, Türkçenin “saf Türkçe” hâline gelmesini istediklerini, hiçbir yabancı unsura yer verilmemesi gerektiğini aktarmaktadır. Atsız, kendisinin ikinci grup dilcilerle aynı düşüncede olduğunu söyleyerek tarafını da belli etmektedir. Bununla birlikte kelime yapımında Türk dilinin kurallarına uygun hareket edilmesinin doğru bir yöntem olacağını söylemektedir (Atsız, 1942a: 12).

Türkçenin türetme gücü ve ek çeşitliliği bir araya gelince söz varlığının zenginleşmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla dil kullanıcıları mantık dâhilinde ve dilin genel kurallarına uygun şekilde Türkçenin türetme gücünü de göz önüne alarak çeşitli ekleri kullanmalı ve yeni kelimeler türetmelidir.

1.2. Uydurma Kelimelerle İlgili Yazılar

Dillerin söz varlığında yer alan kelimeler farklı özellikler taşımaktadır. Söz varlığını oluşturan kelimelerin bir kısmı dilin kendisine aitken bir kısmı da ödünçleme/alıntı özelliği taşır. Dünya üzerinde konuşulan bütün diller, mutlaka başka dillerden etkilenmişler, çeşitli sebeplerle diğer dillerden kelimeler almışlardır. Çünkü dil canlı bir varlıktır ve etkilenmeye açıktır. Dil inkılabına, dilde sadeleşme düşüncesine bağlı olarak ortaya çıkan ve “tasfiyecilik” adı verilen akımın etkisiyle Türkçede “uydurma” etiketiyle ifade edilen kelimeler belirmeye başlamıştır.

Çınaraltı dergisinde uydurma kelimeler ile ilgili Nebil Buharalı'nın “Dil Tasfiyesinde: Uydurma Kelime İddiası” adlı makalesi yer almaktadır. Nebil Buharalı bu makalesinde uydurma kelimeler üzerinde durmakta, bu konuyu ekler konusuyla açıklamaktadır. Yazar “yapma” sözcüğünün yerine “uydurma” sözünün kullanılmasının yadırganmamasını, önemli olan noktanın Türkçe köke getirilen ek ile oluşturulmuş yeni kelimenin Türk şivesine uygunluğu olduğunu belirtmektedir. Yeni kelime Türk şivesine uygunsa bu kelimenin Türkçe olduğunu, dilin bünyesinin bu kelimeyi hemen kabul edeceğini söylemektedir. Türkçede her ekin her köke gelemeyeceği konusu üzerinde duran Buharalı, dilin mantığının bunu gerektirdiğinden, yeni kelimelerin türetilmesinde bu durumun göz önüne alınmasının şart olduğundan bahsetmektedir. Her milletin kendine özgü bir ifade tarzı olduğunu belirten yazar, yeni kelimelerin ortaya çıkışının bu ifade tarzına uygun şekilde olması gerektiğinin altını çizer (Buharalı, 1943b: 12-13). Yazarın kök ve eklerle ilgili söyledikleri Türkçenin mantığıyla örtüşmektedir. Ancak kullanımında bir sakınca görmediği “uydurma” sözcüğü ciddilikten uzak bir anlamı çağrıştırmaktadır, bu nedenle “uydurma” sözcüğü yerine “yapma” sözcüğünün kullanımı daha doğru olacaktır.

1.3. İmlâ ile İlgili Yazılar

Çınaraltı'nda yayımlanan yazılar arasında yazım konusuna da değinilmiştir. İsmet Kür “İmla Derdi” başlıklı yazısına, dilin önemini ifade eden şu cümlelerle başlamaktadır: “Dil bir ulusun müşterek malıdır. Üstüne titremesi, kılına dokunulmasına asla müsa(a)de edemi(e)yeceği müşterek bir mal...” İmlanın, dilin ayrılmaz bir parçası olduğunu, yıllarca ihmal edildiğini, 1941 yılında çıkarılan imla kılavuzu ve okullarda okutulmaya başlanan dil bilgisi kitapları aracılığıyla yazım konusunun bazı kurallarla çerçeveslendiğini ifade etmekte, yazım kurallarının mantıklı esaslara dayandırıldığını belirtmektedir. Ancak imla kurallarının sadece ders kitaplarıyla sınırlı kaldığından, gazete ve dergilerdeki kelime ve deyimlerin imla kurallarına uygun yazılmamasından yakınmaktadır. Örneklerle bu durumu eleştiren yazar, suçun dergi ve gazetelerin dizgicilerinde değil imlayı bilmeyen dizgicileri gazete veya dergilerde çalıştıranlarda olduğunu dile getirmektedir. Yazara göre bu millî bir suçtur ve bir milletin aydınlanma, öğrenme ve kalkınmasında büyük önemi olan gazeteler bu şekilde ilgisiz, gelişi güzel davranmamalıdır. Bunların “en katî hatta kanunî bir aksülâmelle” karşılaşmadıklarına hayret eden aydın, devletin dilini bilmeyen, onu doğru kullanamayan gazete ve dergilere kanuni yaptırımlar uygulanmasını talep etmektedir (Kür, 1943a: 11). İsmet Kür'ün yakındığı durum, günümüzde de devam etmektedir. Basın ve yayın organları yazımı bozuk, dil bilgisi yönünden hatalı, anlam itibarıyla düşük kelime, ifade veya cümlelerle doludur. Kür hatayı, yazımı bilmeyen dizgicileri çalıştıranlarda olduğunu söylemektedir. Ancak hata sadece gazete ve dergi sahiplerinde değil dili yanlış kullanan yazar, dizgici vb. herkestedir.

Ali Canip Yöntem, *Çınaraltı* dergisinin 16. sayısında yayımlanan yazısında Hüseyin Cahit Yalçın'ın “Çalışmakta Nokta-i Nazar”, Şemsettin Sami'nin “Lisan ve İmla”, Recep Beşe'nin

“Türkçemizin İlerisi” ve “Yeni Lisan” adlı makaleler hakkında açıklamalarda bulunmaktadır (Yöntem, 1941c: 14-15). Derginin 17. sayısında “Yeni Lisan” makalesini çok geniş bir şekilde ele alan yazar, dilde sadeleşme düşüncesini anlatmakta (Yöntem, 1941ç: 15-16), 18. sayıda Yeni Lisan düşüncesini destekleyen aydınların amaçlarından bahsetmektedir. Fuat Köprülü'nün *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan “Türklük ve Yeni Lisan” yazısını da değinen yazar, Köprülü'nün zaman içinde Yeni Lisan hareketine yaklaştığını vurgulamaktadır. Aynı yazıda Cenap Şahabettin'in “Oğluma İkinci Mektup” ve Süleyman Nazif'in “Bir Mes'ele-i Müebbede” başlığını taşıyan yazılarını da değerlendirmektedir (Yöntem, 1941d: 14-16). Yazı dizisinin son makalesi 19. sayıda yayımlanmıştır. Yöntem bu makalede Ziya Gökalp'in *Yeni Mecmua*'da yayımlanan ancak adı belirtilmeyen yazısını ele almaktadır (Yöntem, 1941e: 11). Yazılar dönemin sadeleşme düşüncelerine ışık tutması bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Cümle ile İlgili Yazılar

Çınaraltı dergisinde çıkan Türkçe ile ilgili yazılar arasında cümle konusuna değinen bir makale de bulunmaktadır. Orhan Seyfi Orhon'un “Uzun Cümle, Kısa Cümle” adlı makalesi cümle konusuna dikkat çeken tek yazıdır. Yazar, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Ülkü* dergisinde çıkan yazısındaki cümlelerin uzunluğundan bahsetmekte ve kendisinin bu konu hakkındaki düşüncelerini açıklamaktadır. Orhon; cümlenin bünyesinin düşüncenin bünyesine bağlı olduğunu, cümlenin uzunluğunun bir dilin imkân ve yeteneklerine göre şekillendiğini, cümle uzadıkça düşüncenin de yavaş yavaş açıklığı kaybettiğini söylemektedir. Yazar, uzun cümle kullanımının bir üslup yeniliği isteğinden doğduğunu düşünmekte, düz yazı özelliği taşıyan ve geniş kitlelere hitap eden ilk eserlerimizin kısa cümlelerden oluşurken nesrin edebileşmesi, kelime oyunları ve söz sanatlarının kullanımıyla cümleler uzadığını ifade etmektedir (Orhon, 1944: 12). Metinler yazılış amaçlarına göre sanatsal ve bilimsel olmak üzere iki türlüdür. Sanatsal metinler edebî zevk uyandırmak, okurun zihninde soyut bir dünya yaratmak gibi amaçlar taşırken; bilimsel metinlerin amacı herhangi bir konu hakkında bilgi vermek, somut örnekler yardımıyla okura bilimsel anlamda katkı sağlamaktır. Metinlerde kullanılan dil de metnin amaçlarına bağlı olarak şekillenir. Cümlelerin uzunluğu da metne göre farklılık gösterir. Sanatsal metinlerde cümlelerin uzun olması yadırganamaz ancak bilimsel metinlerde uzun cümlelerin kullanımı metni amacından uzaklaştırır. Orhon'un düşüncesi de bu minvaldedir.

1.5. Yazı Dili, Konuşma Dili ve Ortak Dil ile İlgili Yazılar

Çınaraltı dergisinde yer alan yazı dili ile ilgili makalelerin çok büyük bir bölümünü Ali Canip Yöntem'in yazdığı “Yazı Dili Münakaşaları” başlığını taşıyan ve derginin 14, 15, 16, 17, 18 ve 19. sayılarında yayımlanan makale serisi oluşturmaktadır. Ali Canip, altı makaleden oluşan bu yazı dizisinde Türkçe ve yazı diliyle ilgili düşüncelerini dil ve edebiyat tarihimizden örnekler vererek okurla paylaşmaktadır.

Derginin 14. sayısında yayımlanan ilk makalede yazar, Tanzimat'tan sonra yazı dilini düzeltme düşüncesi ve bu düşünce etrafında meydana gelen tartışmaların, millî dili edebiyata hâkim kılama isteğinden doğduğunu belirtmektedir. Bu istek Avrupalı zihniyetin bir çabasıdır. Bir konuyu iyi anlamak için o konunun tarihî sürecini bilmek gerekir. Bu nedenle yazı diline dair kimlerin hangi düşünceleri savunduğunu bilmek lazımdır. Ziya Paşa ve Namık Kemal, dili sadeleştirememişlerdir. Muallim Naci kendisinden önce ve sonra gelenlere oranla açık bir Türkçe ile yazma taraftarıdır. Tefik Fikret ve arkadaşları dili sadeleştirme düşüncesinden tamamen uzaktır. Hatta Edebiyat-ı Cedide sanatçıları dili sadeleştirmeye çalışanlarla uğraşmışlardır. Ali Canip, “Tasfiye-i Lisan”

yazısından hareketle Tevfik Fikret'in yazı dilini sadeleştirme konusunda ne kadar gafil olduğunu ifade etmektedir (Yöntem, 1941a: 8-10).

“Yazı Dili Münakaşaları” dizisinin derginin 15. sayısında yayımlanan bölümünde yazar, Halit Ziya Uşaklıgil, Süleyman Nazif ve Şemsettin Sami'nin dil ile ilgili düşüncelerini aktarmaktadır. Yöntem, Halit Ziya'nın Edebiyat-ı Cedide'nin diliyle, İstanbul'da konuşulan okur-yazar dilinin aynı olduğu düşüncesini doğru bulmamaktadır. Servet-i Fünûn dergisinde çıkan ve Süleyman Nazif tarafından yazılan “Derekât-ı İdrâk” makalesini ele alan Ali Canip, o devrin gençliğine, halkçılık aleyhine yanlış telkinler yapan yazıyı eleştirmektedir. Şemsettin Sami'nin “Lisanımızın Tashihi” ve “Edebiyat-ı Müstakbelemiz” başlıklı yazılarını da değerlendiren Yöntem, Şemsettin Sami'nin Edebiyat-ı Cedide sanatçılarından farklı düşündüğünü, onları gafletten kurtarmak istediğini belirtmektedir (Yöntem, 1941b: 10-11).

Ali Canip Yöntem'in konu ile ilgili diğer makalesi “Türkçede Yazı Dili” başlığını taşımaktadır. Yazarın düşüncesine göre Türkçenin 500-600 yıl öncesine ait dönemlerindeki nesir örnekleri, yazı dili ürünleri sade, temiz ve kısa cümlelerden oluşmaktadır. Süleyman Paşa adına yazılmış bir Tebareke tefsirinden, II. Murad devrinde yapılan Farsça *Kâbusnâme* tercümesinden, Sinan Paşa'nın *Tazarrûnâme*'sinden örnekler vererek düşüncesini kanıtlamaya çalışan ve açıklamalarda bulunan yazar, ayrıca eski sadrazamlardan Sait Paşa'nın “Gazeteci Lisani” adlı risalesinden de bahsetmektedir. Divan edebiyatının ortaya çıkışıyla nesirdeki sade dilin geçerliliğini yitirdiğini, Arapça ve Farsça kökenli sayısız kelimenin dile girdiğini ve yazıda söz sanatı denilen “kelime oyuncakları”nın ön plana geçtiğini söylemektedir. Bu durumun zincir gibi uzun cümlelerle yazı yazmayı doğurduğunu belirtmektedir (Yöntem, 1942: 11-12).

Çınaraltı'nın 143. sayısında yayımlanan “Yazı ve Konuşma Dili” adını taşıyan makalenin yazarı belirtilmemiştir. Başlığından da anlaşılacağı üzere yazı ve konuşma dili konusunun ele alındığı makale, Nurettin Artam'ın *Ulus* gazetesinde çıkan yazısında yeni öz Türkçe kelimelerle eskilerin yan yana yaşadığını, yenilerin eskileri ortadan kaldırmadığını ifade ederek başlamakta ve bu durumun sebepleri açıklanmaktadır. Yazara göre bunun sebebi mevcut dönemde konuşma dilinden ayrı bir yazı dilinin kurulmakta olmasıdır. Yazı dilindeki kelimeler zamanla konuşma diline geçecektir. Yazı dilinde kullanılan kelimeler, eski konuşma dili kelimeleri gibi avam dili kelimeleri olarak sayılmamalı, onlara edebî dilin kelimeleri gibi değer verilmelidir (Belirtilmemiş, 1944: 11).

Dergide konuşma dili konusunda yazı yazarlardan biri de Orhan Seyfi Orhon'dur. Orhon “İstanbul Şivesi” adlı yazısında bir zamanlar “güzel Türkçe” olarak adlandırılan İstanbul şivesinin sinirine dokunmaya başladığından, bu şive yüzünden rahat bir şekilde konuşamadığından, kendisini doya doya sevip savunamadığından, bu nedenle de konuştuğu zaman pot kırdığından, hata yaptığından söz etmektedir. Yazar, İstanbul şivesinin içindekileri ayırt edemediği için bu “silik”, “sinsi” ve “iki yüzlü” dile düşman olduğunu sözlerine eklemektedir (Orhon, 1943: 3).

Nebil Buharalı'nın yazdığı “Konuştuğumuz Gibi Yazalım” adlı yazı da konuşma ve yazı dili konusunu ele almaktadır. Bu yazısında Buharalı, Ahmet Cevat Emre'nin *Tasvir-i Efkâr*'da çıkan “Dili Özleştirmek Davası” adlı makalesi üzerinde durmaktadır. Makalenin özünü ise Ziya Gökalp'in dili sadeleştirmek üzere işaret ettiği dört önemli kural oluşturmaktadır. Bu kurallara göre bir dil başka bir dilden kelime alabilir ancak başka bir dilin kurallarını alamaz. Yabancı dillerin kurallarıyla yapılan ve dile yerleşen tabirler kalıplaşmış olarak durur. Yabancı dillerden Türkçeye girmiş kelimeler Türkçenin ses sistemine uygun olmalı yani konuşma dilinde söylenen şekliyle yazılmalı ve Türkçeye uygun şekilde çekimlenmelidir. Türkçede karşılığı olan yabancı

kelimeler dilden tamamen atılmalıdır. Kuralları belirten yazar, kutsal ve müşterek olarak kabul ettiği dili; milliyeti, insanlığı, düşünmeyi, anlamayı, bir araya gelmeyi sağlayan bir kurum olarak görmekte ve milletin en kıymetli varlığı olarak kabul etmektedir (Buharalı, 1941b: 12).

Buharalı'nın yazdığı "Türklerarası Ortak Kültür Dili" adlı makale, dergide ortak dil hakkında yazılmış iki makaleden biridir. Ortak kültür dili konusunun Türk dünyası için "can alacak" veya "can verecek" bir konu olduğunu vurgulayan Buharalı, Türkler arasında oluşacak ortak kültür dilinin bir can damarı olacağını dile getirmektedir. Böyle bir kültür dilinin gelişip yaşaması durumunda Türk kültür birliğinin de yaşayacağını ifade etmektedir. Yazar, yazısının devamında Türkçe kültür dilinin meydana gelmesi için dilin yabancı kelimelerden arındırılmasının ve bilim terimlerinin Türkçeleştirilmesinin esas olduğunu söylemektedir (Buharalı, 1943a: 11).

Ortak kültür dili konusu üzerinde duran "Doğu İllerinde Yükselen Kardeş Sesi" başlıklı yazı Besim Atalay tarafından kaleme alınmıştır. Millî dilin en büyük belirtisinin dil olduğunu belirten Atalay'a göre, büyük bir milletin oymakları arasındaki söylem farkı ne kadar azalırsa o millet o kadar çabuk birleşir. Çünkü dil birliği gönül birliği demektir, dilleri ayrı olan milletler arasında hiçbir birlik düşünülemez. Türk Dil Kurumunun öz Türkçeden çıkardığı birçok kelimenin Türkiye'deki yazarlar tarafından beğenilip kullanılmadığını ancak Doğu Türklerinin bu kelimeleri hemen kullanmaya başladıklarını sözlerine eklemektedir. Çin Cumhuriyetinin merkezinde bulunan Cung King'de Uygur gençleri tarafından çıkarılan *Yurt* adlı aylık bir derginin çıkarıldığını belirten yazar, kendisine ulaşan bu dergideki "öz kardeş" sesinin kendisini çok mutlu ettiğini söylemektedir (Atalay, 1941a: 9). Atalay bu serzenişinde haklıdır. Uygur gençlerinin dil konusundaki hassasiyetlerinin tüm Türk dünyasına yayılması ortak dilin oluşturulması konusunda en önemli adımın atılmasını sağlayacaktır.

Çınaraltı dergisinde yazı dili, konuşma dili ve ortak dil konulu yazılan ve yukarıda ele alınan yazıların temelinde yazı ve konuşma dilinin özellikleri, ortak dilin Türk kültür dünyasındaki önemi, Türk edebiyatının önemli sanatçılarının dili kullanım şekilleri ve bunlara yönelik eleştiriler yer almaktadır. Türk edebiyatının her döneminde sanatçının kullandığı üsluba bağlı olarak değişip şekillenen Türkçe, ne şekilde kullanılırsa kullanılsın değerinden bir şey yitirmemiş, Türk milletini bir arada tutan ortak payda olma işlevini daima devam ettirmiştir.

1.6. Dilde Sadeleşme ile İlgili Yazılar

Dilde sadeleşme, Türkçenin her döneminde üzerinde durulan konulardan biri olmuştur. Dil inkılabından sonraki süreçte Türkçeyi sadeleştirme konusunu içeren pek çok çalışma yapılmış, konuyla ilgili yazılar yazılmıştır. Dönemin aydınları dilde sadeleşme konusunda farklı fikirlerle sahiplerdir. Bazı aydınlar Türkçedeki yabancı unsurların tamamen atılması taraftarıyken bazı aydınlar tasfiyeciliğe karşı çıkmış, yabancı dillerden alınmış olan, Türkçede karşılığı bulunmayan Türkçeleşmiş kelimelerin dilde kalması gerektiğini savunmuşlardır. Dilde sadeleşme konusundaki farklı düşünceler, aydınlar arasında tartışmalara yol açmış ve dönemin dergilerinde konuyla ilgili yazılar kaleme alınmıştır. *Çınaraltı* dergisinde de dönemin aydınlarının fikirlerini anlattıkları, Türkçenin sadeleşmesi, dildeki Arapça ve Farsça unsurların atılması vb. konuları temel alan yazılar yayımlanmıştır.

Çınaraltı, yayımlandığı dönemde dili bekleyen tehlikelere dikkat çekmiştir. Derginin yazar kadrosu öz Türkçecilik akımına karşıdır. Yazarlar arasında bu akımın dile zarar vereceği düşüncesi yaygındır (Durmuş, 2005: 210). Sadeleşme adı altında dilin yapısının bozulmasını doğru bulmayan yazarlar, aşırıya kaçmanın bir fayda sağlamayacağı düşüncesinde hemfikirlerdir. "Çınaraltı dergisi dilin güzelleşmesi, temizlenmesi ve gelişmesi hedeflerinin birbiriyle paralel

şekilde yürümesini ve dildeki temizlik işleminin dilin güzelliğini bozmaması gerektiğini savunmuşlardır.” (Aslan, 2023: 113).

Hüseyin Nihal Atsız'ın “Dilimizi Türkleştirmek İçin Ameli Yollar” başlıklı yazısı dilde sadeleşme konusunu işleyen kapsamlı yazılardan biridir. Konuyu geniş bir şekilde ele alan Atsız, Türkçenin melez bir dil olduğunu ve “Türkleşmeye” muhtaç durumda bulunduğunu belirterek başladığı yazısında Türkçenin tarih boyunca üç büyük buhran geçirdiğini söylemektedir. Yazara göre birinci buhran 8. yüzyılın sonunda başlamıştır. Manihaizmin kabulüyle birlikte Türkçeye yeni dinin unsurları girmeye başlamış, dilin kuralları dikkate alınmamıştır. Uygurca yazılan eserlerde filler cümlelerin başına getirilmiş, bu durum dilde yaralar açmıştır. Türklerin tamamının Manihaizmi kabul etmemesi, bozuk dilin bütün Türkler arasında yayılmasını engellemiş bu nedenle ilk buhran hafif geçmiştir. 11. Yüzyılda başlayan ikinci buhran İslamiyet'in kabulü sonrası olmuştur. Yeni bir din, yeni bir edebiyatın doğmasına sebebiyet vermiştir. İslamiyet Türkler arasında Manihaizmden daha güçlü bir etki yaratmıştır. Bu etki dildeki buhranın daha geniş sahaya yayılmasını tetiklemiştir. Türk dili bu buhranın sonucunda dinî dil olarak Arapçanın, edebî dil olarak da Farsçanın egemenliğine girmiştir. Arapça ve Farsça; Türkçeyi melezleştirmiş, halk dilini fakirleştirmiştir. Batı medeniyetinin dairesine giriş dildeki üçüncü buhranı başlatmıştır. Bu buhranda Türkçeyi tehdit eden diller Fransızca ve İngilizcedir. Fransızca ve İngilizce din yoluyla değil kültür yoluyla geldikleri için daha tehlikeli olmuşlardır (Atsız, 1941: 8). Atsız'ın bu yazısında öne çıkan husus din değiştirmenin sonucu olarak Türkçeye verilen zarardır. Hayatını Türkçülük düşüncesine adanmış ve eserlerini bu ülkünün gerçekleşmesine yönelik düşüncelerle kaleme alan yazar, Türkçeye Arapça ve Farsça kelimelerin girmesini büyük bir sıkıntı olarak görür. Ayrıca bir dil için kültür dairesindeki değişimin din değişiminden daha tehlikeli olacağını belirtmiştir. Atsız'ın yakındığı bu durum dilin doğası açısından kaçınılmazdır. Her dil etkileşimde olduğu dinin ve kültürün kelimelerini alarak kullanır. Önemli olan bu alıntıların ihtiyaca bağlı olması ve ölçünün kaçırılmamasıdır.

Atsız, istiklalini kaybeden bir milletin yeniden ayağa kalkabileceğini ancak dilini kaybeden bir milletin tarih sahnesinden silineceğini söylemekte, dilin büyük bir karmaşa içinde bulunduğunu vurgulamaktadır. Dili, içinde bulunduğu bu karmaşadan kurtarmak için yapılması gerekenlerin başında devletin adının Türkçe bir kelime olan “Türkeli” şeklinde değiştirilmesi, devlet teşkilatındaki kurum, rütbe, unvan, memuriyet ve soy adlarının Türkleştirilmesi, terimlere Türkçe karşılıklar bulunarak Türk gençlerinin bu terimlerle okutulup yetiştirilmesi, Türkleştirilmesi, kurula uymayanlara para cezası verilmesi, Türk çocuklarına Türkçe isimler konmasının kanun hâline getirilmesi, işin ustası olan kişilerden dil heyetinin oluşturularak Türkçe karşılığı aranacak kelimelerin bu heyet tarafından belirlenmesi, Türk dilini koruma kanununun çıkarılması, Türkiye'deki şehirlere o şehri fetheden kahramanların isimlerinin verilmesi, okul kitaplarının tamamının Türkçülük düşüncesiyle yeniden hazırlanması, öğretmenlere düşen önemli görevlerin kendilerine anlatılması, yeni ihtiyaçların doğduğu yeni kelimelerin yabancı dillerden alınmayıp bunların Türkçe karşılığının bulunmasının prensip hâline getirilmesi yapılması gereken en önemli eylemlerdir. Aydın, yukarıda sıralanan işlemlerin yapılmaması durumunda Türkçenin beklenen zaferi sağlamanın mümkün olmayacağını altını çizmektedir (Atsız, 1941: 9-10).

Çınaraltı dergisinde dilde sadeleşme konusunda yayımlanan bir başka makale Orhan Seyfi Orhon'un yazdığı “Bütün Arapça Farsça Kelimeler Dilimizden Çıkarılabilir mi?” başlıklı yazıdır. “Dil Meseleleri” başlığı altında kaleme alınan yazıda Tahsin Banguoğlu'nun *Ülkü* mecmuasında yayımlanan makalesinde ileri sürdüğü düşünceler ele alınmaktadır. Banguoğlu; Arap ve Fars

dillerine karşı kapılar tamamen kapatılması gerektiği, Arapça ve Farsçanın dilimize yerleşen kelime oluşturma sistemlerinin tamamen atılarak Türkçedeki Arapça ve Farsça kelimelerin de dilden çıkarılmasının doğru olacağını söylemektedir (Orhon, 1941b: 14). Orhon, Banguoğlu'nun ilk iki düşüncesine tereddüt etmeden katılmakta ancak üçüncü fikrin nasıl yapılacağı konusunun, üzerinde düşünölmeye değer bir husus olduğunu belirtmektedir. Dilimizde karşılığı bulunmayan Arapça ve Farsça kelimelerle ilgili düşüncelerini açıklayan yazar, Eski Türkçede karşılığı olduğu hâlde unutulup tasarrufumuza geçen kelimelerin anlam farklılığı yaratabileceği için tamamen değiştirilemeyeceğini söylemektedir. Yeni kelimelerin Türkçeye gelişigüzel şekilde alınamayacağını, başka dillerden alınacak kelimelerin Türkçenin ses ve gramer sistemine uygun olması gerektiğini dile getirmekte ve bunu örneklerle açıklamaktadır. Türkçenin söz varlığında yer alan Arapça ve Farsça kelimelerin uzun ünlüler aracılığıyla bir ahenk oluşturduğunu bu nedenle de atılamayacaklarını ifade etmekte, Türkçeleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerin tamamen dilden çıkarılmayacağını sözlerine eklemektedir. Orhon, Türkçenin verimini azaltacak uygulamalardan kaçınılması gerektiğini ve bunun millî bir görev olduğunu söyleyerek makalesini tamamlamaktadır (Orhon, 1941b: 14-15).

Orhan Seyfi Orhon'un *Çınaraltı* dergisinin 43. sayısında yayımlanan "Dil Meselesi" adlı yazısı dilde sadeleştirme konusunu işlemektedir. Yabancı kelime, yapı, unsur ve kuralların Türkçeye girmesinin asıl sebebini açıklayan yazar, bu makalesinde dil konusunun toplumun üzerinde geniş ilgi uyandırdığını söylemektedir. Dil konusunun artık millî bir dava olarak kabul edilmesinden duyduğu mutluluğu dile getiren aydın, dil konusunun şimdiye kadar halledilememesinin bu konunun önemsenmemesinden, millî varlık meselesi olarak algılanmamasından kaynaklandığını belirtmektedir (Orhon, 1942: 3). Orhan Seyfi Orhon'un Türkçenin sadeleşmesi konusunu işlediği yazılarında "Yeni Lisan" hareketinin temel kurallarını benimsediği görölmektedir.

Derginin 42. sayısında çıkan ve yine "Dil Meselesi" başlığını taşıyan yazının kalem sahibi Hüseyin Nihal Atsız'dır. Kurallarıyla belirlenmiş bir imlasi, edebî dili ve terimleri olmayan bir milletin çağdaş ve medeni olamayacağını belirten Atsız, bu yazısını Faik Ali Ozansoy'un *Çığır* dergisinin 112. sayısında çıkan "Dil Hakkında Birkaç Perişan Söz" adlı makalesi sebebiyle kaleme almıştır. Yazar, yazısını dildeki yenilik akımına karşı olan ancak eski dille güzel şiir yazmış, eski dilin dehasını çok iyi kavramış olan, medeni cesaretine hayran olduğu Faik Ali Ozansoy'un fikirlerine itiraz etmek için yazmıştır. Ozansoy'un yabancı kökten gelmiş kelimeleri Türkçe kabul etmesinin, her dilin başka dillerden kelime almak suretiyle zenginleştiği düşüncesinin doğru olmadığını söyleyen Atsız, dili geri olan bir milletin diğer sahalarda ilerlemesinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Faik Ali'nin yabancı kelimeleri savunmasına karşın kendisinin de Türkçe kelimeleri savunduğunu söylemektedir. Türkçenin insan iradesiyle, aydınların çabalarıyla sadeleşeceğini, Türkleşeceğini ve benliğini bulacağını belirtmekte, bu işin sanatkarlar eliyle değil dil bilginleri tarafından yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Atsız, 1942b: 6-7). Atsız'ın değindiği husus, dili ileri olmayan bir uygarlığın diğer sahalarda da varlık gösteremeyeceği fikridir. Dil, bir milletin öz benliğini koruyup asırlar boyu devam ettirmesinde, sözlü kültürünün yazı dil aracılığıyla ebedileştirilerek kuşaktan kuşağa aktarılmasında başat rol oynamaktadır.

Besim Atalay, *Çınaraltı* dergisinde beş tanesi "Türkçe Davası", bir tanesi "Dil Davası" adını taşıyan bir yazı dizisi kaleme almıştır. Atalay bu yazılarında dille ilgili konular üzerinde durmakta, önemli hususlara işaret etmektedir. Yazar, derginin 9 ve 10. sayılarında yayımlanan ve "Türkçe Davası" adını taşıyan iki makalesinde dilde sadeleşme konusuna değinmektedir.

Arapçaya giren yabancı bir kelimenin şeklinin hemen değiştirildiğini ve Arapların bu durumu doğal karşıladığını ancak aynı durumun Türkçe için söz konusu olmadığını söylemekte, Türkçeye giren yabancı kelimelerin Türkçeleşmesinin eski ve yeni bilginler tarafından doğru bulunmadığını belirtmektedir. Araplarda halk ile aydın kesimin birleştiğini ancak bizde ayrıldığını dile getirmekte, halkın kalem efendilerinin diliyle, kalem efendilerinin de halkın diliyle alay ettiklerinden üzüntüyle bahsetmektedir. Halk ile aydınlar arasında oluşan bu uçurumun Türk diline zarar verdiğini söyleyen Atalay, dilin kanunlarına ve kurallarına uymak istemeyen bir kelimenin dilde tutulmasına karşı olduğunu vurgulamaktadır (Atalay, 1941e: 13). Yazar bir sonraki makalesinde yazı dilini Türkçeleştirme isteğinin ataların diline saygısızlık etmek olmadığını, geçmiş ile ilginin kesilme isteğinin bulunmadığını özellikle belirtmektedir. Bu durumun aksinin milleti soysuzlaştıracağına işaret eden yazar geçmişin karanlığına gömülmek istemediğinin de altını çizmektedir. Düşüncelerini belirtirken eskiye karşı saygı duymak ile onu diriltmenin ve yaşatmaya çalışmanın başka şeyler olduğunu ifade etmektedir. Divan edebiyatının okullarda okutulmasını anlamsız bulan Atalay, Türk çocuğuna Türk'ün kendi edebiyatını öğretmeyi görev bilmektedir. Kökü Türk milletine ait olmayan zor ve karmaşık Divan edebiyatı yüzünden genç şairlerin başka edebî akımlara sürüklendiğinin, millî bir edebiyatın ancak milletin büyük bir kesimi tarafından anlaşılabilir bir dille ortaya çıkabileceğinin altını çizmektedir (Atalay, 1941f: 6). Atalay'ın bu yazısında dikkati çeken düşüncelerinden biri Divan edebiyatının okullarda okutulmasının yanlışlığıdır. Klasik Türk edebiyatı, Divan edebiyatı gibi adlarla anılan bu edebiyat Arapça ve Farsça kelimelerin fazlalığına, nazım birim ve şekillerinin büyük bir çoğunluğunun yabancı kaynaklı olmasına rağmen Türk edebiyatının önemli bir dönemidir. Edebiyatımızda iz bırakan, yeni bir duyuş ve düşünce dünyasına kapı aralayan sanatçılar bu dönemde yetişmiştir. Soyut kavramların kullanımı, söz sanatları aracılığıyla Türkçenin kelimelerini, farklı söyleyişleri hayal ettirecek şekilde nazım ve nesre işleyen bu edebiyatın okullarda okutulmaması fikri doğru değildir.

Emekli General H. E. Erkilet'in kaleme aldığı "Öz Dilimiz" adlı makale, bir milletin dilinin, o milletin varlığının ve benliğinin aynası olduğunu açıklayan cümlelerle başlamaktadır. Türk dilini dünyanın yaşayan en geniş, müstakil ve eski bir dili olduğunu ancak buna rağmen tarihî süreç içerisinde Çince, Rusça, Farsça ve Arapçadan etkilendiğini anlatan Erkilet, her dilin başka dillerden etkilenmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Ancak Türkçede bu etkilenmenin makul bir seviyede olmadığını, dile başka dillerden çok fazla kelime ve kural girdiğini bunun sonucunda da dilin melezeleştiğini ifade etmektedir. Böylece güzel, sade ve kolay Türkçenin; öğrenilmesi ve öğretilmesi en zor, en karışık ve belirsiz bir duruma sokulmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Türklerin, egemenlikleri altında bulundurdıkları milletlere "hoş görünmek" arzusuyla kendi dillerinden büyük ölçüde taviz verdiklerine dikkat çeken yazar, yabancı kelime ve tabirleri ödünç aldığımızı fakat bu unsurları Türkçenin sistemine göre şekillendirmekten kaçındığımızı vurgulamaktadır. Bu durumun sadece Türkçeyi değil Türklüğü de tehlikeye düşürdüğünün altını çizmektedir. Her milliyetçi Türk'e düşen görevin Büyük Atatürk'ün, Türk dili uğrunda harcadığı emekleri asla boşa gitmeyeceğine inanmak olduğunu; dilde, fikirde ve işte birliğin Türk'ün amentüsü olarak kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek yazısını sonlandırmaktadır (Erkilet, 1941: 4).

Türkçenin ilerlemesine ve gelişmesine engel olan durumların ele alındığı, Türkçenin her türlü yükselişe hazır durumda bulunduğunu konu alan makale, Besim Atalay'ın kaleminden çıkan "Türkçe Davası" adlı yazıdır. Atalay bu yazısında Türkçenin açılmayışının ve gelişemeyişinin

sebeplerinin tarih ve coğrafyadan kaynaklandığını ileri sürmektedir. İslamiyet'in kabulünden sonra Arapça ve Farsçanın etkisi altına giren Türkçenin kendi yolunu şaşırdığını, buna bağlı olarak yükselme ve ilerlemenin durduğunu örneklerle açıklamaktadır. Türkçeye en büyük darbenin benliğini kaybetmiş Türkler tarafından vurulduğunu belirten Atalay, Türkçeyi atarak yerine Arapçayı almak isteyen Türk hakanlarını en büyük suçlu olarak görmektedir (Atalay, 1941ç: 10). Derginin sonraki sayısında yayımlanan "Dil Davası" adlı makale de "Türkçe Davası" makalesini tamamlar niteliktedir. Arapçanın geniş bir alana yayılmasının sebeplerinden söz eden yazar, başka dillerden Arapçanın söz varlığına giren kelimelerin ses ve şeklinin Arapçaya uygun hâle getirildiğini böylece kelimenin yabancılığının ortadan kalktığını, ona Arapça damgası vurulduğunu açıklamaktadır. Türkçede de durumun böyle olması gerektiğini sözlerine eklemektedir (Atalay, 1941d: 5).

Derginin 19. sayısında yayımlanan "Yeni Kelimeler" başlığını taşıyan yazı, imzasızdır. Yazarı belli olmayan bu yazıda Türkçenin sadeleştirilmesi için yapılması gerekenler belirtilmektedir. Türkçenin söz varlığındaki Arapça ve Farsça kelimelerin tamamının atılmasının dile zarar vereceği, hangi kelimenin kullanılıp hangisinin atılacağı hususunda izlenecek yolu, dille uğraşan ilim adamlarının belirlemesi gerektiği belirtilmektedir (Belirtilmemiş, 1941: 11). Türkçenin yabancı kelimelerden temizlenmesi hususu, *Çınaraltı* dergisi yazarlarının pek çoğunun üzerinde durduğu bir konudur. Bu konuda makale yazan aydınların çoğu, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin tamamının dilden atılmasının Türkçeye zarar vereceği konusunda hemfikirdir. Türkçede karşılığı olan kelimelerin yabancı karşılıklarının atılması, Türkçede karşılığı bulunmayan ve dile yerleşmiş olan Arapça ve Farsça kelimelerin kullanılmaya devam edilmesi genel kabuldür.

Dilde sadeleşme konusunu içeren yazıların tamamından çıkarılacak sonuç, yabancı kelimelerin Türkçeden temizlenmesi, yeni kelimelere ihtiyaç duyulması halinde Türk lehçelerine ve ağızlarla başvurulması gerektiği, Türkçenin yapısına aykırı kullanımların dilin sisteminden tamamen atılmasıdır. Bu hususlar Türkçenin yapısına ve mantığına uygun şekilde yapılmalı ve Türkçe zenginliğinden, ifade gücünden hiçbir şey yitirmemelidir.

1.7. Dil İnkılabı ile İlgili Yazılar

Dil inkılabı, bu inkılabın yankıları ve doğurduğu sonuçlar *Çınaraltı* dergisi yazarları tarafından çeşitli yönleriyle ele alınıp değerlendirilmiştir. Yazarlar, dil inkılabıyla ilgili yazılarında konuyla ilgili düşüncelerini dile getirmenin yanında dil inkılabı adı altında yapılanları ve tasvip etmedikleri hususları da kaleme almışlardır.

Nebil Buharalı'nın "Hakiki Türkçe ve Taklit Türkçe" adlı makalesi, kişinin milliyet ve insanlık duygusunu dil sayesinde fark ettiğini ifadeyle başlamaktadır. Mükemmel bir dilin milletin hayatını ebedileştireceğini söyleyen Buharalı, dil inkılabının uygulanması konusunda işlerin karmaşık bir duruma geldiğini, bir kısım dil bilgininin dili tamamen tasfiye etme isteğinde olduğunu bir kısmının da dile yerleşmiş ve Türkçenin malı olmuş sözcüklerin kalarak diğerlerinin dilden temizlenmesi düşüncesinde birleştiğini anlatmaktadır. Kendisinin milli ve katıksız bir dil ve bu dille yapılacak yazı, bilim ve edebiyat dili aramak için yola çıktığını belirten yazar, dil inkılabının Türk dünyasında çok büyük ve önemli bir hareket olduğunu, her büyük hareketin ve değişimin başlangıçta sarsıntılara sebep olacağını ancak daha sonra ölçüsünü bulup rayına gireceğini sözlerine eklemektedir (Buharalı, 1941a: 6-7).

Dergide dil inkılabını konu alan ve konuyla aynı başlığı taşıyan "Dil İnkılabı: Ciddi İlim Adamlarından Müteşekkil Bir Dil Heyeti Kurulmalıdır" adlı makale Hüseyin Namık Orkun'a

aittir. “Bugünkü Türkçülüğün Esasları” başlığı altında verilen makale, adından da anlaşılacağı gibi dil inkılabının başarıya ulaşması için bu işi en iyi şekilde yapacak dil bilginlerinden meydana getirilecek bir kurulun varlığının şart olduğunu vurgulamaktadır. Dil hareketinin o dönemki durumunun anlatıldığı yazıda Orkun, Türk dilinin Türk’ün en kutsal varlığı olduğunu belirtmekte ve “cahil” diye nitelendirdiği dilci geçinen ancak gerçek anlamda dilci olmayanların dile dokunmasını sakıncalı bulduğunu ifade etmektedir. Dil inkılabının henüz gerçekleşmediğini, bu inkılabın ancak bütün Türklük âlemini kapsayan bir dilin meydana getirilmesiyle başarıya ulaşacağını söylemektedir. Yazarın dil inkılabının nasıl olacağına dair düşüncelerinin temelini oluşturan düşünceleri şöyle açıklanabilir: Dil inkılabının temeli milliyetperverliktir. Bir kelimeyi Türkçe diye uydurmak, bilimsellikten uzak sözcükler üretmek kabul edilemez bir tutumdur. Dilin sahibi millet olduğu için dilde gerçekleştirilecek değişimi de millet yapmalıdır. Masa başında kelime üretmek sonuç vermeyecektir. Ciddi ilim adamlarından oluşan bir dil kurulu oluşturulmalı, dille ilgili yapılacakların esasını bu kurul belirlemelidir. İhtiyaç hâlinde Eski Türkçeden ve diğer Türk lehçelerinden kelime alınmalıdır. Yeni kelime oluşturulup kabul edilirken Türk köylüsü örnek alınmalıdır. Dil inkılabında gözden kaçırılmaması gereken esas husus her kelimenin Türkçe olması gerektiğidir. Dil inkılabını yapan her millet bu yoldan gitmiştir (Orkun, 1942b: 8). Türkçenin sadeleşmesiyle ilgili olarak kaleme alınan yazıda dikkati çeken noktalardan biri dil inkılabının başarıya ulaşması için atılacak adımları belirleyecek olan dil heyetinin, alanında uzman ilim adamlarından oluşması gerektiği hususudur. Yazar bu konuda çok önemli bir konuya dikkat çekmiştir.

Besim Atalay’ın “Türkçe Davası” adını taşıyan yazı dizisinde yer alan iki makale dil inkılabıyla ilgilidir. Atalay ilk yazısının girişinde Türk milletinin dil ve kültür konusunda daha önce dil alanında devrim yapan milletlerin geçtiği yolu izleyeceğini belirtmekte, bu sosyal yazgıdan kaçmanın mümkün olmadığını ifade etmektedir. Dil devriminin İsmet İnönü’nün 18 Şubat 1929 tarihli söyleviyle başladığını söyleyen yazar, devrimin yavaş yavaş meyvelerini vermeye başladığına dikkat çekmektedir. “Çorba lisan” olarak nitelendirdiği Osmanlı lisanının ana dili ve kültürü her geçen gün biraz daha boğduğunu, yeni temeller üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin Türkçe kelimelerden oluşan bir dilin olacağını, dil devrimini doğuran başlıca etkenin Türk Devleti’nin dilinin Türkçe olması gerektiğini vurgulamaktadır. “Dilimizi bozuyorsunuz!” diyerek inkılabı durdurmaya çalışanlardan bahseden Atalay, dil inkılabına karşı çıkanları üç grup hâlinde incelemektedir: Bu grupların ilki her türlü yeniliğe ve değişime karşı olmayı alışkanlık hâline getirmiş olan bilgisizler; ikincisi öz Türkçe kelimeleri öğrenme zahmetine katlanmayanlar, son grup ise eski dilde yazı veya kitap yazarak para kazananlardır. Bu üç grubun dışında bulunan bir kesimin varlığına da işaret eden yazar, bu kesimi kanları ve soyları ayrı olanların meydana getirdiğini ifade etmektedir. Yazar makalesini, yüzyılın ihtiyaçlarına cevap vermesi yönüyle değeri çok yüksek olan dil inkılabının bütün Türkleri yakından ilgilendirdiğini ve çabuk kökleşen bir inkılap olduğunu söyleyerek bitirmektedir (Atalay, 1941b: 7).

Besim Atalay’ın aynı konuyu ele aldığı “Türkçe Davası” yazı dizisinin bir başka makalesi *Çınaraltı* dergisinin 3. sayısında okurla buluşmuştur. Atalay bu yazısında o dönemde geçerli olan dille ilgili düşünce ve görüşleri dört maddeyle açıklamakta, bu maddelerde ileri sürdüğü fikirlerle dil inkılabında yapılması gerekenlere değinmektedir. Dönemin dil tartışmalarının odak noktasını oluşturan fikirler; eski dilin yani Osmanlıcanın olduğu gibi yaşaması, eski dilin yavaş yavaş düzeltilerek bu işin zamana bırakılması, Türkçenin eski dilden ve öz Türkçeden değil Fransızca

dan kelime olarak zenginleştirilmesi, cümle kuruluşunda ve söz diziminde Fransızcanın dil bilgisi kurallarının Türkçeye uygulanması, Türkçenin kendi kökünden faydalanmak suretiyle genişletilmesi ve böylece su katılmamış bir Türkçe meydana getirilmesi (Atalay, 1941c: 4).

Her köklü değişim, radikal kararlar gerektirir. Bu kararların doğuracağı sıkıntılar ve hissettireceği sarsıntılar ise kaçınılmazdır. Dil inkılabı da bu aşamalardan geçmiş, bazen aşırıya kaçılarak dile zarar verilmiştir. İnkılabın başarıya ulaşması için zamanla orta yol benimsenmiştir.

1.8. Türkçenin Gücü ve Zenginliği ile İlgili Yazılar

Yazılı belgelerden hareketle söylenecek olursa Türkçe, dünyanın en eski ve zengin dillerinden biridir. Dünya üzerinde çok geniş bir coğrafyada konuşulan Türkçe; anlatım gücü, söz varlığı, ve kalıp ifadeler bakımından oldukça zengindir. Türkçe, tarihin çeşitli dönemlerinde farklı alfabelerle yazılmış ve sayısız eserler vermiş bir dildir. Soyut ve somut ifadeler, kalıplaşmış sözler, ilişki sözleri, atasözleri, deyimler, ikilemeler, eş ve karşıt anlamlı kelimeler bir dilin zenginliğinin belirleyicileri arasındadır. Bu belirleyiciler Türkçenin ilk yazılı belgelerinden itibaren metinlerde yer almıştır. Bir dilin gücü, o dilin zenginliğiyle paraleldir. Dolayısıyla Türkçe zengin olduğu kadar güçlü bir dildir. Türkçenin tarihin her döneminde bilim, sanat ve edebiyat dili olarak kullanılması onun gücünün en belirgin delilidir. *Çınaraltı* dergisinde Türkçenin zenginliği ve gücüyle ilgili olarak yazılmış makaleler, derginin yayımlandığı dönemde bu konunun ele alınmış biçimlerini göstermesi bakımından önemlidir.

Ali Canip Yöntem tarafından yazılan “Dilde Zenginlik” makalesi, bir dilin söz varlığında yer alan kelime sayısının fazlalığının, o dilin zenginliğinin göstergesi olduğu düşüncesini ele almaktadır. Yöntem, bir kavramın aynı dilde birden fazla karşılığının olmasının bir dil için zenginlik oluşturmayacağını altını çizmektedir. Buna bağlı olarak da aralarında az da olsa bir anlam farkı bulunmayan kelimelerin dile zenginlik kazandırmadıklarını vurgulamaktadır. Yüksek bir kültür dilinde aralarında hiçbir anlam farkı bulunmayan iki kelimenin bulunmadığına işaret eden yazara göre bir dili diğer dile üstün kılan esas özellik, dilde yer alan ve aralarında anlam farkı bulunan kavramların fazlalığıdır. Edebiyat-ı Cedide sanatçılarının Osmanlıcada Türkçesi olan bir kelime yerine Arapça ve Farsça birçok kelimenin kullanımını bir kazanç olarak görmelerini eleştirmektedir. Düşüncesine temel oluşturmak için de Fransız edebiyatını örnek göstermektedir. Fransızcada böyle bir durum olmamasına karşın Fransız edebiyatının dünyanın en zengin edebiyatlarından biri olduğunu söylemektedir (Yöntem, 1942a: 6). Ali Canip’in “Bir Dili Zenginleştirenler” adlı yazısı da bir milletin diline en çok hizmet edenlerin yazar ve şairler olduğu konusunu işlemektedir. Bir dilin sadece edebiyatıyla, edebî eserleriyle zenginleşip ilerleyebileceği fikrinin ileri sürüldüğü makalede, dilde yer alan ifade unsurlarının yüksek düşünce ve duygu kavramlarını anlatabildiği derecede zengin ve değerli olduğunun altı çizilmektedir (Yöntem, 1942b: 7). Ali Canip Yöntem’in yazdığı makale, bir dilin zenginliğin esaslarını ve dile hizmet edenleri anlatan genel konular üzerinde durmaktadır. Dilin söz varlığındaki kelime sayısı dilin zenginliğiyle doğru orantılıdır. Kökeni ne olursa olsun dile yerleşmiş ve söz varlığının birer parçası olan kelimeler duygu ve düşüncelerin ifadesine yardımcı olmaktadır.

1.9. Terimlerle İlgili Yazılar

Terimler bir dilin zenginliğini ve bilim dili olduğunu gösteren kelimelerdir. Dilin söz varlığında yer alan terimlerin Türkçe olması, dilin kalitesinin de bir göstergesidir. M. Nermi, her bilginin kendi konusunu kendi dilinde işleyebilmesi gerektiğini söylediği “Dilimizin Bilim Sözcükleri” adlı

makalesinde bilim sözlerinin nasıl oluşturulacağı konusu üzerinde durmaktadır. Bu noktada bilim sözleri için bir kaynak dilin seçilmesinin dil inkılabını tehlikeye sokacağına dikkat çekmektedir. Türkçeye girecek bir bilim sözünün, türevlerini de beraberinde getireceğini ve bu kelimelerin değişmemek üzere dile yerleşeceğini ifade etmekte ve bunun yaratacağı sıkıntılı durumlara işaret etmektedir. Bilim kelimeleri için Elen ve Latin dillerine başvurulmasının dilin melezleştirilmeden ulusallaştırılmasını sağlayacağını ifade eden yazar, bu dillerden alınacak terimlerin Türkçenin yapısına göre söylenmesi gerektiğini dile getirmektedir. M. Nermi, bu düşüncesinin yanı sıra bilim sözlerinin başka dillerden alınmasının şart olmadığını bunu yaparken kendi sözlerimizden yola çıkarak terimler üretebileceğimizi de sözlerine eklemektedir (Nermi, 1942b: 12). Bir dilin bilim dili olarak kabul görmesindeki önemli hususlardan biri, terimlerini kendi bünyesinden çıkarmasıdır. Türkçede çeşitli bilim, sanat, siyaset, spor vb. alanlarda kullanılan terimler için de mümkün olduğunca Türkçe kelimeler kullanılmalı, yeni terimlerin oluşturulmasında Türkçenin ağızlarına başvurulmalıdır.

1.10. Dil-Kültür-Benlik İlişkisiyle İlgili Yazılar

İsmet Kür, H. E. Erkilet ve M. Nermi dil-kültür-benlik üçgenini yazılarına taşıyan *Çınaraltı* aydınlarıdır. Dilin kültürün ve benliğin birbirini tamamlayan parçalar olduğunu vurgulayan yazarların makalelerinde ele aldıkları konular şöyle değerlendirilebilir:

İsmet Kür “Dil Meselesi” başlığı altında kaleme aldığı yazısında insanları birbirine bağlayan kurumların temelini atan en önemli unsurun dil olduğunu vurgulamaktadır. İnsanların birbirlerini dil aracılığıyla etkilediğini, bir milleti tanımının, onun kültürünü öğrenmenin ve bu kültürden yararlanmanın o milletin dilini öğrenmekle mümkün olacağını belirten yazar; bir millete bağlanmanın, onu benimsemenin ilk adımının onun dilini bilmek, sevmek ve kabullenmek olduğunun altını çizmektedir. Yazar düşüncesini kanıtlamak için Bilecik örneğini vermektedir. Bilecik’te ve Bilecik’in bazı köylerinde Türk adını, kanını taşıyan Türklerin Türkçe konuşmadıklarından yakınmakta, bu kişilerin elli sene önce yaşadıkları topraklarda konuştukları Bulgarca, Rumence, Sırpçayı konuşmaya devam ettiklerini söylemektedir. Bu durumu “millî bir facia” olarak gören Kür, bu facianın sebeplerini şöyle açıklamaktadır: Aynı memleketten gelmiş olan göçmenlerin yerleştirilmiş olmaları doğru değildir. Bu göçmenler çeşitli yerlere dağıtılmak suretiyle yerli halk arasında eritilmelidir. Yazar ayrıca Bilecik halkının ve aydınlarının bu millî faciaya seyirci kalmalarını da eleştirmektedir (Kür, 1943b: 7).

H. E. Erkilet yazısına Türkçeyi 70 milyon kişinin konuştuğu bilgisini vererek başlamaktadır. Geniş bir coğrafyada yaşayan Türklerin Kırgız, Kazak, Azeri, Türkmen, Özbek vb. adlarla çeşitli oymaklar kurduklarını ve kendilerine özgü lehçe ve ağızlar kullandıklarını ifade etmektedir. Türk düşmanlarının bu durumdan faydalanarak bir bütün olan ancak farklı adlara sahip boylar hâlinde yaşayan Türkleri, millet adı yerine oymak adlarını kullanmak suretiyle ayrıştırmaya çalıştıklarını söyleyerek bu amaç doğrultusunda yapılanları sıralamaktadır. Her Türk oymağının ağzına veya lehçesine göre ayrı alfabe, dil bilgisi ve sözlük tertip ettirdiklerini, Türk oymaklarının kendi aralarında kelime alışverişini yasakladıklarını söylemektedir. Yapılanların Türklüğü ve Türk birliğini bozmak, Türkçülük düşüncesini baltalamak amaçlı olduğunu da sözlerine eklemektedir. Sayısız Türk boyunun her birinin büyük Türk milletinin önemli bir parçası olduğunu, kullandıkları lehçelerin, geniş ve derin Türkçeyi işleyip doğurduğunu belirtmektedir. Erkilet’e göre her Türk oymağının lehçesine saygı göstermek esastır. Türkçülük programında Türk birliği, Türk aydınlarının dikkat ve titizlikle üzerinde durmaları gereken öncelikli ve önemli bir konudur (Erkilet, 1942: 4). Yazarın makalesinde dil birliğinin milletin birliği açısından ne derece önem

taşıdığı vurgulanmaktadır. Geçmişte yaşanan ve bugün de izleri devam eden Türkleri farklı boy adlarıyla anarak ayrıştırma düşüncesi, Türk dünyası idealine karşı geliştirilmiş olan siyasi bir tezdir.

Dil, bir milletin benliğini oluşturan en önemli değerlerdendir. İnsan topluluğunun millet hâline gelmesinde hayati rol üstlenen dil, kişinin kendisini, kültürünü, tarihini kısacası benliğini bilmesinde ve bu bilinçle hareket etmesinde büyük önem taşır. *Çınaraltı* dergisinde yayımlanan “Dilimiz ve Benliğimiz” adlı yazı, bu konu üzerinde durmaktadır. Makalenin yazarı M. Nermi’dir. Nermi, dili ulusal benliğin tarihi olarak görür, kültürü sağlam olan bir dil bilgini tarihin önemli noktalarını dil sayesinde öğrenebilir. Yazar, makalesinde kelimelerin ölümü konusunu da ele almaktadır. Ona göre kelimelerin ölümü iki şekilde gerçekleşir. Bunların ilki büyük bir salgın gibi kelimeleri tüketen ölüm, ikincisi dilin normal seyirdeki gelişimiyle oğullarını, kardeşlerini, torunlarını bırakan ölümdür. Bu ölümlerin sebebi, kültür benliğinin aniden veya zaman içerisinde yavaşça değişmesidir (Nermi, 1942a: 12).

Dil, kültürün ve millî benliğin en önemli harcıdır. Kültürün taşıyıcısı olan dil, insan topluluğunun millet vasfı kazanmasında en başta gelen unsurdur. Dilini koruyan, zenginleştiren, en iyi şekilde kullanan milletler tarih sahnesinde uzun soluklu olurlar. Bu bakımdan dilin varlığı, milletin varlığı demektir. *Çınaraltı* dergisinin yazı kadrosu, yazılarını bu düşünceye bağlı olarak kaleme almıştır.

1.11. Aydınlar ve Türkçe ile İlgili Yazılar

Çınaraltı dergisinde Türkçeyi zenginleştiren ve Türkçe ile ilgili çalışmalara katkı sağlayan ilim adamlarıyla ilgili düşüncelerin aktarıldığı yazılar da bulunmaktadır. Bu tür yazılardan ilki Mithat Cemal Kuntay’ın “6 Türkçeci” başlığı taşıyan yazısıdır. Kuntay adı geçen yazısında Türkçeye hizmet eden altı önemli ismin dile sağladıkları katkıları anlatmaktadır. Kuntay’ın makalesine konu olan sanatçılar Asım Efendi, Cevdet Paşa, Vefik Paşa, Ziya Paşa, Suavi ve Namık Kemal’dir. Her ismi ayrı ayrı kaleme alan yazar, 19. yüzyılın başında Türkçenin en büyük dil olayının Asım’ın kamus tercümesi olduğunu belirtmektedir. Türkçenin ilk standart eseri olarak nitelendirdiği *Kıyas-ı Enbiya* ve Cevdet Paşa’nın ortaya çıkış öyküsünü okuyula paylaşan Kuntay, *Lehçe-i Osmani* adlı eserinde Vefik Paşa’nın Arapça ve Farsça kelimelerin olmadığı bir Türkçeye yer ayırdığını söylemektedir. Hürriyet gazetesinin 11. sayısında çıkan “Şiir ve İnşâ” makalesinin sahibi Ziya Paşa’nın ilk kez Türkçe olmayan bir Türk gazetesini ayıpladığını ifade etmektedir. Yazarın Türkçeye katkısını anlattığı son isim Kemal başlığı altında verdiği Namık Kemal’dir. Namık Kemal’in elli dört yıl önce kardeşi Ömer Nazif’e yazdığı mektupta “Mektuplarımı Türkçe isterim.” ifadesini kullandığını belirtmekte ve mektubun ilgili kısmını paylaşmaktadır (Kuntay, 1944: 6). Yazarın bu makalesinde o dönemde sade Türkçe hareketinin başlamasına zemin hazırlayan, söylemleri ve yaptıklarıyla Türkçeye hizmet eden isimler anılmaktadır.

Türk edebiyatının usta kalemlerinden Peyami Safa derginin 54. sayısında yayımlanan “Edebiyatçılar ve Lisaniyatçılar” başlıklı yazısında edebiyatçıları ve dil üzerinde çalışan bilim insanlarını karşılaştırmaktadır. Dil üzerinde çalışan bilim insanları için “lisaniyatçı” tabirini kullanan Safa, bu gruptaki kişilerin dille ilgili olayları ve gelişmeleri incelediklerini, asılları ve kökleri arayarak kelimelerin kökenlerini, tarihini ortaya çıkardıklarını belirtmektedir. Dille ilgilenen bu kişilerin sanatçı olmadıklarını, dile karşı tarafsız bir bakış açısı geliştirmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Türk Dil Kurumunda sadece dilcilerin değil edebiyatçıların da olması gerektiğinin altını çizmektedir (Safa, 1942: 5). Yazar ileri sürdüğü düşüncede son derece haklıdır. Edebiyatçının ve dille uğraşan bilim insanının görevleri ve dile bakış açıları farklıdır.

Ancak her ikisinin de malzemesi dildir ve her iki grup da dilin malzemesini kendi amacına uygun şekilde kullanır. Ayrıca dilin özelliklerini, zenginliğini, ifade gücünün en iyi şekilde temsil eden eserlerin başında edebiyatçıların meydana getirdiği edebî ürünler bulunmaktadır. Bu nedenle Türk diliyle ilgili araştırmalar yapan çalışma gruplarının içinde edebiyatçılar da bulunmalıdır.

1.12. Türkçeye İlgili Diğer Yazılar

Çınaraltı dergisinde yayımlanan Türkçe konulu diğer yazıları IV. dil kurultayı, olgu-olay kelimelerinin açıklaması gibi Türkçenin genel konularıyla ilgili olan ve yukarıdaki başlıklar altında değerlendirilemeyen makaleler oluşturmaktadır.

Fuat Köseraif'in yazdığı "Olgu mu Olay mı?" adlı makalede "olay" ve "olga" kelimelerinin eşanlamlı olduğundan ancak hangisinin kullanılması gerektiği hususunda tereddüt bulunduğu bahsedilmektedir. Yazara göre millet vicdanı şuurlanan her ulus, dilini elekten geçirmeyi, yabancılığı yadırganan her kelimeyi dilden atmayı en önemli görev olarak görmektedir. Yeni kelime üreterek dilimizde karşılığı olmayan anlamların yerini boş bırakmamanın ulusal benlik bilgisinin bir sonucu olduğunu dile getirmekte, halk ağzında bulunan kelimelerden yararlanmak yerine yakıştırma sözler uydurmanın yanlışlığından söz etmektedir. Karmaşık bir durumda bulunan dil işlerinin el birliğiyle başarılabilmesi için gramercilerin yol göstermede geciktiğini eleştiren yazar, sanatçılardan, yazarlardan ve eğitimcilerden olgu, olay ve olga kelimelerinin hangisinin kullanılması gerektiğine dair bilgilendirme ve yönlendirmenin yapılmasını istemektedir (Köseraif, 1942a: 12). Köseraif'in kullanımı konusunda ikilemde kaldığı kelimelerden "olgu" bugün kullanılmakta ancak "olga" kelimesi Türkçenin söz varlığında yer almamaktadır. Dilin bünyesine uymayan, kullanım alanı ve yaygınlığı bulamayan bütün kelimeler zamanla kaybolmaya mahkûmdur.

Çınaraltı dergisinde Türk dil kurultayı ile ilgili yazı da bulunmaktadır. "IV. Dil Kurultayı" başlığı altında verilen ve yazarı belirtilmeyen yazı, "Haftanın Tarihi" bölümünde yer almakta ve 48. sayının ilk yazısı olma özelliğini taşımaktadır. Yazıda 13 Ağustos Perşembe günü Ankara'da Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi salonunda toplanan "Dördüncü Dil Kurultayı" hakkında bilgi verilmektedir. Kurultay üyeleri, yazarlar, öğretmenler, akademisyenler, milletvekilleri ve dil konusuyla ilgilenen uzmanların katılımcı olarak yer aldığı kurultayda, üç hedef üzerinde durulduğu belirtilmektedir. Dilin güzelleşmesi, gelişmesi ve temizlenmesi olarak belirtilen bu üç hedefin birbirini koruduğu ve tamamladığı sürece dil işlerinde doğru yolda ilerlendiğinden şüphe edilmemelidir. Hedeflerden birinin aksaması durumunda amaçtan sapılacağından söz edilmekte dili geliştirmek ve temizlemek uğruna dilin güzelliğinin bozulmasına müsaade edilmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Yazıda dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in kurultayın açılışında yaptığı konuşmadan bölümler de yer almaktadır (Belirtilmemiş, 1942: 2). İlki 1926 yılında yapılan ve bugünde yapılmaya devam eden dil kurultayı, Türkçenin çeşitli konuları üzerinde çalışan Türklük bilimcileri belirli aralıklarla bir araya getirmekte ve Türkçenin gelişmesine katkıda bulunmaya devam etmektedir.

Sonuç

1941-1944 yılları arasında 146 sayısı yayımlanan ve Türk dergiciliğinde önemli rol oynayan *Çınaraltı* dergisinde Türkçe ile ilgili 48 yazı bulunmaktadır. Türkçe ile ilgili yazılar; dil bilgisi, kökler ve ekler, dilde sadeleşme, dil inkılabı, yazı dili, konuşma dili, ortak kültür dili, yazım, terimler, Türkçenin gücü ve zenginliği gibi önemli konuları içermektedir. Makaleler on altı farklı yazar tarafından kaleme alınmış, yazılardan üçünün yazarı belirtilmemiştir. Dergide Besim Atalay ve Ali Canip Yöntem'in yazı dizisi şeklinde yayımlanan makaleleri bulunmaktadır.

Çınaraltı dergisinde yayımlanan ve Türkçenin çeşitli konularına ışık tutan yazılar, dönemin dil tartışmalarını, dil inkılabının ilerleyiş sürecini, Türkçenin tarih boyunca geçirdiği değişimleri, karşı karşıya kaldığı tehlikeleri, Türkçe için çalışan onu en iyi şekilde temsil eden yazar ve şairleri yansıtmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Dönemin nabzını tutan dergi vasıtasıyla dil konusuna kafa yoran aydınların çözüm arayışlarını öğrenebilmek mümkündür. Öz Türkçecilik akımına karşı olan *Çınaraltı* dergisi yazarları, dilimize yabancı dillerden giren ve Türkçeleşmiş olan kelimelerin dilde kalmasından, aynı anlamı veren eş anlamlı kelimelerin Türkçe olanının kullanılmasından yana olmuşlardır. İhtiyaç durumunda yabancı dillerden alınan kelimelerin Türkçenin ses sistemine uygun hâle getirilmesinin doğru olacağını savunmuşlardır. Türkler arasında oluşturulacak ortak bir dilin tüm Türkleri bir araya getireceği ülküsünü taşımış, Türkçeyi belli bir sistem dâhilinde yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmayı ilk hedef olarak seçmişlerdir.

Dergi, çıkarıldığı dönemde edebiyata ilgi duyan gençlere kapı açmış, onların tanınması için aracı olmuştur. Türkçülük düşüncesini gençler başta olmak üzere tüm halka aşılama çalışmaları *Çınaraltı*, yaptığı yayınlarla bu düşüncenin yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Aynı düşünce ve dünya görüşüne sahip yazarların fikirlerinin yayılmasına aracılık eden bu dergi, cumhuriyet döneminde damga vurmuş önemli bir yayın organı olmuştur.

Dergide yayımlanan Türkçe ile ilgili yazılarda ele alınan konuların günümüzde de canlılığını ve önemini koruduğu görülmektedir. Türklük bilimcilerin bugün de eklerin kökeni ve kullanım alanları üzerinde çalıştıkları, Türkçenin zenginliğini ve gücünü gösteren eserleri dil bakımından inceledikleri bilinen bir gerçektir. Önceki dönemlerde başlayan ve cumhuriyet sonrasında da devam eden sadeleşme çalışmaları, günümüzde hedefine ulaşmış kabul edilmektedir. Türkçenin bilinçli kullanımına her dönemde olduğu gibi bugün de dikkat çekilmektedir. *Çınaraltı* dergisi yazarlarının sıklıkla üzerinde durdukları dil-kültür-benlik ilişkisi günümüzde de önemini korumakta, bu ilişkinin önemini gösteren çalışmalar yapılmaktadır. Bütün bu gelişmeler *Çınaraltı* dergisinde Türkçe ile ilgili olarak vurgulanan konuların günümüzde de geçerliliğini devam ettirdiğini, bu yayın organı aracılığıyla dikkat çekilen hususlar üzerinde bugün de çalışmalar yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla *Çınaraltı* dergisinin Türkçe üzerine düşünmeye yönelten bir görev üstlendiği söylenebilir. Bu bakımdan *Çınaraltı* Türkçeye, Türklük bilimine katkı sağlamış önemli bir dergi olarak Türk basın tarihindeki yerini almıştır.

Kaynakça

- Aslan, S. (2023). “Çınaraltı Dergisinde Türkçülük Anlayışı”, *Düşünce Dünyasında Türkiiz*, C. 14, S. 64, s. 107-130.
- Atalay, B. (1941a). “Doğu İllerinde Yükselen Kardeş Sesi”, *Çınaraltı*, 9 Ağustos 1941, nr. 1, s. 9.
- Atalay, B. (1941b). “Türkçe Davası”, *Çınaraltı*, 16 Ağustos 1941, nr. 2, s. 7.
- Atalay, B. (1941c). “Türkçe Davası”, *Çınaraltı*, 23 Ağustos 1941, nr. 3, s. 4.
- Atalay, B. (1941ç). “Türkçe Davası”, *Çınaraltı*, 6 Eylül 1941, nr. 5, s. 10.
- Atalay, B. (1941d). “Dil Davası”, *Çınaraltı*, 13 Eylül 1941, nr. 6, s. 5.
- Atalay, B. (1941e). “Türkçe Davası”, *Çınaraltı*, 4 Birinci Teşrin 1941, nr. 9, s. 13.
- Atalay, B. (1941f). “Türkçe Davası”, *Çınaraltı*, 11 Birinci Teşrin 1941, nr. 10, s. 6-7.
- Atsız, H. N. (1941). “Dilimizi Türkleştirmek İçin Ameli Yollar”, *Çınaraltı*, 6 Eylül 1941, nr. 5, s. 8-10.
- Atsız, H. N. (1942a). “Türk Dilinde Ekler ve Kökler”, *Çınaraltı*, 13 Haziran 1942, nr. 38, s. 12.
- Atsız, H. N. (1942b). “Dil Meselesi”, *Çınaraltı*, 11 Temmuz 1942, nr. 42, s. 6-7.
- B. (1941). “Gramer Meselesi”, *Çınaraltı*, 16 Ağustos 1941, nr. 2, s. 11.

- Buharalı, N. (1941a). "Hakiki Türkçe ve Taklit Türkçe", *Çınaraltı*, 4 Birinci Teşrin 1941, nr. 9, s. 6-7.
- Buharalı, N. (1941b). "Konuştuğumuz Gibi Yazalım", *Çınaraltı*, 15 İkinci Teşrin 1941, nr. 15, s. 12.
- Buharalı, N. (1943a). "Türklerarası Ortak Kültür Dili", *Çınaraltı*, 8 Mayıs 1943, nr. 85, s. 11-12.
- Buharalı, N. (1943b). "Dil Tasfiyesinde: Uydurma Kelime İddiası", *Çınaraltı*, 19 Haziran 1943, nr. 91, s. 12-13.
- Çavlı, E. Â. (1941). "Türkçede Harfi Tarif Vardır!", *Çınaraltı*, 16 Ağustos 1941, nr. 2, s. 5.
- Durmuş, G. (2005). *Çınaraltı Mecmuası Üzerinde Sistematik Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kars.
- Durmuş, G. (2013). "Çınaraltı'nın Faaliyet Sahası", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, C. 34, s. 97-115.
- Erkilet, H. E. (1941). "Öz Dilimiz", *Çınaraltı*, 4 Birinci Teşrin 1941, nr. 9, s. 4.
- Erkilet, H. E. (1942). "Türkçülük Programında Dil Meselesi", *Çınaraltı*, 14 Şubat 1942, nr. 28, s. 4.
- Hacısalıhoğlu, F; Kaynar, Ö. (?). "Çınaraltı Mecmuası", Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cinaralti-mecmuasi/?pdf=5582>. Erişim tarihi: 07.11.2023.
- [imzasız], (1941). "Yeni Kelimeler", *Çınaraltı*, 13 Birinci Kânun 1941, nr. 19, s. 11.
- [imzasız], (1942). "IV. Dil Kurultayı", *Çınaraltı*, 22 Ağustos 1942, nr. 48, s. 2.
- [imzasız], (1944). "Yazı ve Konuşma Dili", *Çınaraltı*, 24 Haziran 1944, nr. 143, s. 11.
- Kösearif, F. (1941a). "Çe-Ça Dişilik Eki midir?", *Çınaraltı*, 1 İkinci Teşrin 1941, nr. 13, s. 11.
- Kösearif, F. (1941b). "Sel, Sal-El, Al: Nisbet (î)sinin Yerini Tutar mı?", *Çınaraltı*, 22 İkinci Teşrin 1941, nr. 16, s. 6.
- Kösearif, F. (1941c). "Türkçenin Nisbet (î)si Yerine Ne Konabilir?", *Çınaraltı*, 29 İkinci Teşrin 1941, nr. 17, s. 12.
- Kösearif, F. (1941ç). "Türkçemizde Çoğul (Cemi)", *Çınaraltı*, 13 Birinci Kânun 1941, nr. 19, s. 16.
- Kösearif, F. (1942a). "Olgu mu Olay mı?", *Çınaraltı*, 3 İkinci Kânun 1942, nr. 22, s. 12.
- Kösearif, F. (1942b). "Eklerimize Dair Bir İki Söz", *Çınaraltı*, 31 İkinci Kânun 1942, nr. 26, s. 13.
- Kuntay, M. C. (1944). "6 Türkçeci", *Çınaraltı*, 22 Nisan 1944, nr. 135, s. 6.
- Kür, İ. (1943a). "İmla Derdi", *Çınaraltı*, 27 İkinci Teşrin 1943, nr. 114, s. 11.
- Kür, İ. (1943b). "Dil Meselesi", *Çınaraltı*, 25 İkinci Kânun 1945, nr. 118, s. 7.
- Nermi, M. (1942a). "Dilimiz ve Benliğimiz", *Çınaraltı*, 18 Temmuz 1942, nr. 43, s. 12.
- Nermi, M. (1942b). "Dilimizin Bilim Sözleri", *Çınaraltı*, 5 Eylül 1942, nr. 50, s. 11-12.
- Orhon, O. S. (1941a). "İdeal", *Çınaraltı*, 9 Ağustos 1941, nr. 1, s. 1.
- Orhon, O. S. (1941b). "Bütün Arapça ve Farsça Kelimeler Dilimizden Çıkarılabilir mi?", *Çınaraltı*, 8 İkinci Teşrin 1941, nr. 14, s. 14-15.
- Orhon, O. S. (1942). "Dil Meselesi", *Çınaraltı*, 18 Temmuz 1942, nr. 43, s. 3.
- Orhon, O. S. (1943). "İstanbul Şivesi", *Çınaraltı*, 6 İkinci Teşrin 1943, nr. 111, s. 3.
- Orhon, O. S. (1944). "Uzun Cümle Kısa Cümle", *Çınaraltı*, 15 Temmuz 1944, nr. 146, s. 12.
- Orkun, H. N. (1942a). "Türkçede Cemi Eki", *Çınaraltı*, 10 İkinci Kânun 1942, nr. 23, s. 7.
- Orkun, H. N. (1942b). "Bugünkü Türkçülüğün Esasları: Dil İnkılabı: Ciddi İlim Adamlarından Müteşekkil Bir Dil Heyeti Kurulmalıdır", *Çınaraltı*, 7 Mart 1942, nr. 31, s. 8-9.
- Safa, P. (1942). "Edebiyatçılar ve Lisaniyatçılar", *Çınaraltı*, 3 Birinci Teşrin 1942, nr. 54, s. 5.
- Tonga, N. (2004). *Çınaraltı Dergisi Etrafında Oluşan Edebî Muhit*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Tonga, N. (2005). "Çınaraltı Mecmuası Üzerine", *Türk Yurdu*, C. 25, S. 213, s. 125-129.
- Tonga, N. (2012). "İki Bacanağın İki Kardeş Mecmuası: Akbaba ve Çınaraltı", *Değirmen*, Yüzyılın Dergileri 1900-2000 Özel Sayısı, S. 29-30-31, s. 62-75.
- Türkçe Sözlük (2023). "Dergi", Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Yetiş, K. (1993). “Çınaraltı”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 8, s. 302-303.
- Yöntem, A. C. (1941a). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 8 İkinci Teşrin 1941, nr. 14, s. 8-10.
- Yöntem, A. C. (1941b). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 15 İkinci Teşrin 1941, nr. 15, s. 10-11.
- Yöntem, A. C. (1941c). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 22 İkinci Teşrin 1941, nr. 16, s. 14-15.
- Yöntem, A. C. (1941ç). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 29 İkinci Teşrin 1941, nr. 17, s. 15-16.
- Yöntem, A. C. (1941d). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 6 Birinci Kânun 1941, nr. 18, s. 14-16.
- Yöntem, A. C. (1941e). “Yazı Dili Münakaşaları”, *Çınaraltı*, 13 Birinci Kânun 1941, nr. 19, s. 11.
- Yöntem, A. C. (1942a). “Dilde Zenginlik”, *Çınaraltı*, 24 İkinci Kânun 1942, nr. 25, s. 6.
- Yöntem, A. C. (1942b). “Bir Dili Zenginleştirilenler”, *Çınaraltı*, 21 Mart 1942, nr. 33, s. 7.
- Yöntem, A. C. (1942c). “Türkçede Yazı Dili”, *Çınaraltı*, 23 Mayıs 1942, nr. 35, s. 11-12.